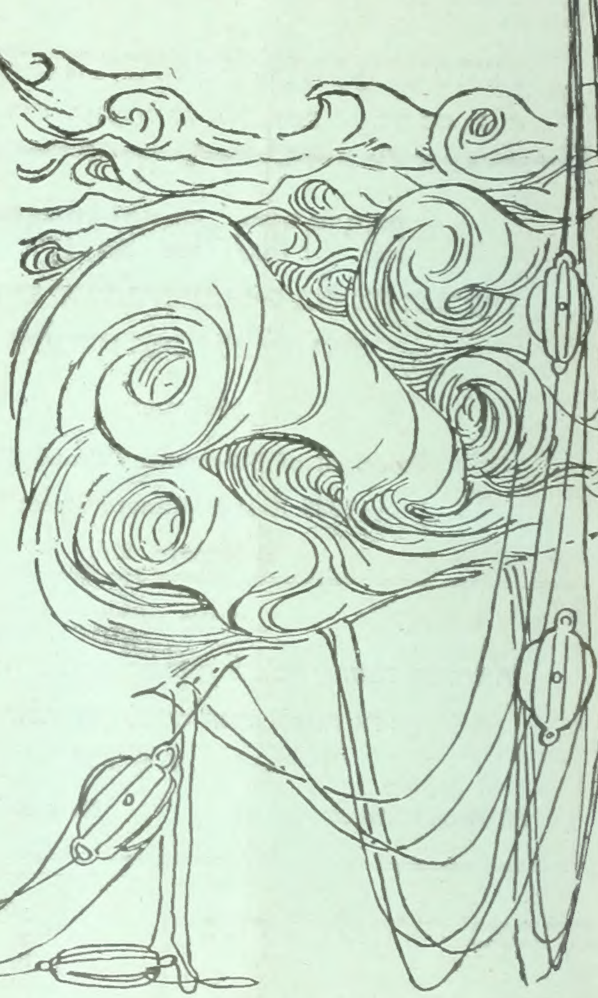
שנה חמישית | HATOREN | גליון ב [קב]

הַתֹּרֶן

עתון שבועי

התוכן

VOL. V — NEW YORK, MARCH 15, 1918 — No. 2 (102)

HATOREN
Published Weekly by
HATOREN PUBLISHING [illegible] Inc.
(A. Lubarsky, Pres., S[illegible]t,
Treas., A. S. Orlans[illegible]
44 EAST 23rd STREET, NEW YORK
Telephone, Gramercy 6944

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00
בחוץ לארץ ובקנדה:
[illegible] — $4.50 לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין התחומה מקבלת
הכתובת:
[illegible] 23 [illegible], New York

SUBSCRIPTION RATES:
One year—$4.00 Six months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One year—$4.50 Six months—$2.25
Single copy 10 cents
Entered as second-class mail matter at the Post Office of New York, August the 11th, 1913.

מחיר גליון [illegible] סנט

VOL. V | NEW YORK, MARCH 15, 1918 | No. 2

התורן

יוצא לאור על־ידי
ח ב ר ת ה ת ו ר ן

א. א. לוברסקי, נשיא
ש. לאמפורט, גזבר
א. ש. אורלאנס, מזכיר

העורכים
ד"ר ש מ ר י ה ל ו י ן
י. ד. ב ר ק ו ב י ץ

שנה חמישית | ניו־יורק, ב' ניסן, תרע"ח | גליון שני

פַּרְשַׁת הַשָּׁבוּעַ

לְהַמַּצָּב הַהֹוֶה.

אפילו ה פ ס י מ י ס ט י ם הקיצוניים לא האמינו, כי המלחמה תגמר במזרחה של אירופה באופן משונה כזה, כי פור תתפורר, כמעט לרסיסים, הממלכה האדירה המשתרעת מגדות הים השקט ועד חופי הים הבאלטי ומן ים־הקרח הצפוני ועד הים השחור, — זו הממלכה, שאך זה לפני שנים אחדות הפילה עוד חתיתה על כל סביבותיה. לא עלה על דעת איש, כי הממלכה הענקית הזאת, המחבקת זרועות עולם, לא תעצור כח להגן למצער על עצמה, לבלי תת להאויב להכנס לגבולותיה. אבל מה שלא עלה על דעת איש היה לעובדה, ולעובדה נוראה. המפלגה השלטת בגרמניה, החיה תמיד על חרבה, שהסייף הוא אל־עליון שלה, הרימה ראשה עוד יותר, ודורכת היא ברגל־גאוה על כל הקדוש להאנושיות המתקדמת. ואם לפני זמן קצר, בשעה שהתחילה לדבר על־אדות תנאי השלום בבריסק־דליטה, שמה לה עוד סתר פנים והודתה במקצת דרישותיה של הדימוקראטיות, הנה עתה הסירה את המסוה מעל פניה והיא אומרת לכל: הסתכלו־נא בפרצופי האמתי. ישחקו־נא התמימים והנערים בנוסחאות של „לא כבושים ולא קנסות", יבואו־נא בתביעות בשם המשפט והיושר, בשם ההתפתחות, ההתקדמות ותקון העולם, — לי יש תשובה אחת, הלא היא כתובה בדם על להט החרב. לית דין ולית דיין, יש רק חרב מכריעה.

אָמנם ספק הוא, אם יהיה הנצחון הזה, הנצחון של החרב האוכלת, בר־קיימא. ההיסטוריה, הישנה והחדשה, מלמִדת אותנו אחרת. וגם כעת גדולה היא אמונתנו בכח ההתקדמות של העמים יותר מדי, כדי להניח, שהעולם יכנע מפני החרב ויכניס את צוארו תחת עול־הברזל. וגם כעת מאמינים אנחנו, כי המלחמה הנוכחית לא תגמר עד שלא תבשל גם הכרתו של שכור הנצחון לפי־שעה, שתקופת העבדות כבר עברה ובטלה מן העולם, ושהעמים המשועבדים לא ישקטו ולא ינוחו עד השיגם את שחרורם ואת עמידתם ברשות עצמם. אבל קשה לסבול את נצחונה של החרב אפילו לפי־שעה, אפילו בזמן שהוא משמש רק מעברה מתקופה לתקופה, ואין שום ספק, כי בשעה שהמפלגה השלטת בגרמניה חוגגת את נצחון החרב, ויתר הפליטה של פעמוני בתי־התפלה, שעוד לא הותכו לכלי־תותח, עונה לה בקול ענות גבורה — אין שום ספק, כי בה בשעה מרגישים את עצמם המעולים והמשובחים שבעם הגרמני גופו כ„אבל בין חתנים", מסתתרים איש איש בחדרו ורובצים תחת נטל מבוכת־נפשם הפנימית,

מפני שיודעים הם, כי החרב המנצחת חרב־פיפיות היא, הוחדה וגם מרוטה; „למען טבוח טבח הוחדה, למען היה־לה ברק מורטה", כלומר: מחוץ היא טובחת ומפנים היא מהלכת אימים ומבשרת יום חושך ומר להעם הגרמני עצמו.

ומי יודע, אולי מה שלא עלה בידי הריבולוציה הרוסית יעלה בידי ה„יונקר" הגרמני, בהגדישו את סאת סבלנותו של העם הגרמני ובהכשירו על־ידי זה את הדור להתפרץ מפני הסדר המעיק והמחניק. הן הפעם נואלו מתקותם לא רק ה„האאזים" וה„ליבקנכטים", כי־אם גם ה„שייד־מאנים" וחבריהם, אלה הממוצעים, שהאמינו באמת, כי הכושי יכול להפוך עורו ונמר חברבורותיו, וה„יונקר" עלול לחזור בתשובה ולהתפשר עם תביעות החיים החדשים.

ואם לעת־עתה אָנו רואים רק את התוצאות התכופות השליליות של המפלה הרוסית, הנה אין שום ספק, כי גם תוצאות חיוביות כרוכות בעקבה ולא תתמהמהנה לבוא. אחת מהתוצאות החיוביות הללו כבר נגלתה כעת, והיא מצאה את בטויה בהיחס הערכי של הממשלה הבריטית לשאלת־המזרח הקרוב, וביחוד לשאלת ארץ־ישראל. וזה הדבר: כל זמן שרוסיה היתה קיימת בתור ממלכה אדירה, היתה היא החוסמת את הדרך בפני כל כובש לארץ הודו. ארם־נהרים וארץ־ישראל הגינו רק על המסילה העולה ממצרים אשורה, והיתה להן רק חשיבות חלקית בנוגע לשמירתה של הודו. כעת נשתנו הדברים. רוסיה נפלה, וצפונה של פרס ותבל אפגאניסטאן, שהיו משועבדים לה, נקרעו מעליה, וכבר הכריזו בגרמניה, כי יש לפניה כעת פתח פתוח להודו. אָמנם עוד רב המרחק מברלין לבומביי, והוגר אַל יתהלל כמפתח, אבל חשיבותן של ארם־נהרים וארץ־ישראל גדלה על־ידי המצב החדש פי־שנים או פי־שלשה, ובמדה כזו תגדל כעת גם תגבורת כחותיה של הממשלה הבריטית להוציא את הארצות הנזכרות מרשותה של בעלת בריתה של גרמניה.

עוד תהיה התגוששות עצומה ב„תענך על מי מגדו". עוד יוכל היות, כי „נחל קדומים נחל קישון" יהיה העד של הנצחון המכריע בעד שערי המזרח הקרוב.

ובינתים התכסו בעננים כבדים גם שמי המזרח הרחוק. הממשלה היאפונית, שמיום תתה את ידה להברית המשולשת, לא חדלה מהשתמש בכל הזדמנות להוציא מהמלחמה הנוכחית רבוי של תועלת על־ידי מעוט של קרבנות, מתעתדת כעת לשלוח את צבאותיה לסיביריה המזרחית, וכל זה — לטובת הענין, כדי להגן על רכושם של בעלי־בריתה, שנאסם ונחסן במשך זמן המלחמה במקומות אחדים בסיביריה. וכאן נחלקו הדעות. חלק אחד מהעתונות האמריקאית תומך בהצעתה של הממשלה היאפונית, כדי להקדים את כונותיה הנסתרות של גרמניה, האומרת לקיים מצות פדיון־שבויים בסיביריה על חשבונה של רוסיה המתפוררת. חשבו ומצאו, כי אם אך לא ישימו מעצור בעוד זמן בעד גרמניה הכובשת, יש לפחוד, שגר־מניה תגייס כעת את שבוייה, שהשתחררו בסיביריה, ותכבוש על־ידיהם ובעזרתם את סיביריה גופה. אבל הצד השני חולק על זה, בטענו, כי בנוגע ליאפוניה נחוץ לנקוט בהכלל של „כבדהו וחשדהו", ויש לחשוש, כי על־ידי הגשמתה של ההצעה היאפונית לא יקדימו רפואה למכה, כי־אם מכה למכה. ביחוד יצא במאמר חריף נגד ההצעה היאפונית השבועון „ניו־ריפובליק", המגין כמעט תמיד על שיטת הפוליטיקה של הממשלה. בתכסיסי־מלחמה כאלה, אומר השבועון הנזכר, מעמדת יאפוניה בחזקת סכנה את כל מהלך המלחמה של בעלי־ברית אמריקה, כי נותנת על־ידי זה חרב בידי הגרמנים לעשות בהיתר מה שעשו עד כה באיסור. ומזהיר הוא את דעת־הקהל באמ־ריקה, לבל תפול בפח, שהציבו לה אויביה הנסתרים. אמריקה אינה רשאית בשום אופן לתת את הסכמתה להצעה היאפונית, העלולה להכנים לתוך הכרתו של העם הרוסי זרם של התמרמרות חדשה, בראותו, כי עזוב הוא מכל בני־בריתו מאתמול ונמצא בבחינת מצב של הפקר. כך היא השקפתו של ה„ניו־ריפובליק" — השקפה שלילית להלוטין להצעה היאפונית ומיוסדת על הנחות הגיוניות ועל תביעות של יושר.

מַהְפֵּכָה הִיסְטוֹרִית

מאת

ד"ר ש. מ. מלמד.

עם המהפכה הנוראה, שבאה במזרח־אירופה במשך השנה האחרונה, נגמרה תקופה ארוכה של שלטון פוליטי בעולם, ותקופה חדשה מתחלת בחיי האנושיות. עם חורבנה של רוסיה נחרב המבצר האחרון של רומא העתיקה. רוסיה הצאריסטית היא המשכה הבלתי־אמצעי של ביצאנץ, וביי־צאנץ — המשכה של רומא המזרחית. רומא המערבית נחרבה בשנת 1806 על־ידי נאפוליון הגדול. „ממשלת רומא הקדושה" של האומה הגרמנית, שהתקיימה באופן רשמי עד שנת 1806, היתה המשכה של רומא המערבית, כמו שרוסיה היתה המשכה של רומא המזרחית. ומנקודת־מבט היסטורי — המלחמה, שהתלקחה בין רוסיה ואויס־טריה בחודש אבגוסט של שנת 1914, לא היתה אלא מלחמה בין שני אגפיה של רומא העתיקה — מלחמה בין רומא המזרחית ובין רומא המערבית. עם מפלתה של רוסיה הצאריסטית בא הקץ גם לכל הערכין של רומא המזרחית: ממשלת העריצות, השלטון על־ידי כבוש והשאיפה התמידית להתפשט ולהתחזק על חשבון אחרים. כמו שבטל חורבנה של רוסיה ערכין היסטוריים של מאות בשנים, כך הפך גם את הקערה הפוליטית על פיה והעמיד את האנושיות לפני שאלות מדיניות חדשות, ששום איש מדיני בעולם לא ראה אותן מראש גם אחרי שהתלקחה המלחמה הזאת. המאורעות האחרונים ברוסיה שנו את סדרי ימי בראשית של הפוליטיקה האינטרנאציונאלית, עד שכל המשטר הפוליטי, ששרר בעולם עד כה, נהרס עד היסוד.

עד היום הראשון באבגוסט של שנת 1914 התקיימו שלש אימפריות גדולות בעולם: הרוסית, הבריטית והאמריקאית. האימפריות האלה היו היותר גדולות והיותר

חזקות לא רק משום שטחן הגיאוגראפי, אלא גם משום שטחן וכחותיהן הכלכליים. אחדות כלכלית אחת, כזו של כל אחת מהאימפריות הללו, לא ראתה עוד האנושיות עד סוף שנות המאה התשע־עשרה. כמאה שנה התקיימה התחרות בין האימפריה הרוסית ובין האימפריה הבריטית, וההתחרות הזאת היתה פוליטית ותרבותית כאחת. הברי־טים, שעלו לגדולה אימפריאליסטית אחרי שהסירו מעליהם את עולה של רומא האפיפיורית, התפתחו והיו לעם ליב־ראלי ודימוקראטי. ואילו ה„ביצאנציים" — הכל אתה מוצא אצלם, ורק לא שני דברים אלו: לא ליבראליות ולא דימוקראטיות. ומטעם זה היתה ההתנגדות בין שתי האימפריות הללו טבעית והיסטורית. אבל מלבד זה, חוששים היו הבריטים, שמא תתנפל רוסיה על הודו, דרך אפגאניסטאן, ותנסה לכבוש אותה, והששו גם כן מפני כבוש הבאלקאנים וקונסטאנטינופול על־ידי הרוסים. אחרי שרוסיה הצארית והביצאנצית התרשלה להשלים עם אנג־ליה הליבראלית, הפרוטסטאנטית והדימוקראטית, אָמרה להתדבק בגרמניה הקיסרית והריאקציונית והרשתה להגר־מנים להשפיע על המהלך הפוליטי והכלכלי של החיים הרוסיים. ואולם התגברותה הכלכלית והצבאית של גר־מניה במשך שלשים השנים האחרונות גרמה לכך, שאפילו רוסיה הצארית תתקרב יותר לאנגליה, כדי להפריע עצת הדיפלומאטים הגרמנים, שאָמרו לכונן אימפריה גרמנית מברלין ועד בגדד — אימפריה, שהיתה יכולה להתקיים רק על חשבונן של האימפריות הרוסית והבריטית. השאיפות האימפריאליסטיות של גרמניה הביאו סוף־כל־סוף לידי התנגשותן של שתי האימפריות הקיימות באירופה עם גרמניה, ובמשך המלחמה הזאת נחרבה האימפריה הרוסית, ואין איש יודע מי ימלא את מקומה. לא רק על מפלתה של רוסיה מתאבלים הדיפלומאטים של הממשלות המאוחדות, אלא גם על חורבנו של אחד מעמודי־התוך של הפוליטיקה האינטרנאציונאלית. כי בלא אימפריה רוסית, המשתרעת מחופי הים הפאסיפי עד חופי הים הבאלטי, אין שווי־המשקל הפוליטי, שעליו נבנתה כל הפוליטיקה האינטרנאציונאלית האחרונה.

אלה האופטימיסטים, הסוברים, שחורבנה של רוסיה הוא רק זמני, שוכחים לגמרי, כי הארצות, שנקרעו מגופה של רוסיה: פולניה וליפלנדיה, פלכי באלטה ואוקראינה, לא יושבו עוד אליה, מפני שהעמים החיים בהמדינות הללו אינם רוסים, ואפילו באי־כחן של המדינות המאוחדות שבמערב, הנלחמות עם גרמניה, לא יכריחו את העמים האלה שלא להקרע מעל רוסיה, כי הרי הן הן שהוציאו כרוז חירות ויושר להעמים הקטנים. אָמנם באי־כחן של המדינות המאוחדות במערב־אירופה ובאמריקה לא יוכלו להרשות בשום אופן, כי המדינות שנקרעו מרוסיה יבואו תחת עולה של גרמניה, אבל כנגד זה לא ישתדלו גם כן, שהמדינות הללו תספחנה שוב לרוסיה. המדינות האלה, שנקרעו מעל רוסיה, עזרו לעליתה של רוסיה בעקב תנאים גיאוגראפיים. רק על־ידי שלטונה בפלכי באלטה ואוקראי־נה מצאה לה רוסיה מבוא אל הים. בקיצור: המדינות הללו היו חלונותיה של רוסיה אל הים, ומכיון שהללו נקרעו מעליה, נסתמו החלונות האלה, ובלא מבוא אל הים, אין רוסיה יכולה להתפתח לא באופן פוליטי ולא באופן כלכלי; בלא מבוא אל הים תהיה רוסיה מה שהיתה פו־לניה במשך שנות המאה האחרונה לקיומה. לוא היה לפולניה מבוא אל הים, כי־אָז לא היתה גם היא נחרבת. רק מפני שהיתה פולניה סגורה ומסוגרת באין לה דרך אל הים, לא יכלה להתפתח באופן איקונומי והיתה מוכרחת להתפרנס רק מפרי אדמתה, לחיות חיים אגריקולטוריים בלבד, וכל מדינה גדולה בלא תעשיה מפותחת ובלא מסחר עובר אָרחות־ימים — סופה להיות שלל לשכניה. במדינה כזו הולך הכח השלטוני — רצון התקיף למשול ולהשתרר על החלש — ולובש צורה של פיאודאליזם. המיכאניזם של חיי המדינה, תחת להתפתח ולהשתגשג, הולך ויורד לטמיון; ובמקום מיכאניזם של שלטון מודרני מורכב מתכונן משטר פוליטי פרימיטיבי, שמספיק לצרכיו הפשוטים של האכר. ועל משטר פוליטי כזה כל שונא מן החוץ יוכל להתגבר. רוסיה, בלא פלכיה במערב, שהיו מרכזים של תעשיה ומסחר, ובלא אוקראינה, החלק היותר פורה של האימפריה הרוסית, ואולי גם בלא מבוא אל הים הפאסיפי, — מפני שהיאפונים אומרים לכבוש חלק מסי־ביריה, — רוסיה הדימוקראטית והסוציאליסטית תהיה דומה באפשרותה הכלכלית לפולניה של שנות המאה השמונה־עשרה. ומנקודת־מבט תרבותית הרי תנאי חייה יהיו גרועים מאלה של פולניה בשנות המאה השמונה־עשרה. כי עם גדול כהרוסים אינו מתפתח במהירות כזו, כמו שמתפתח עם קטן. אפשר להכנים ציביליזאציה בזמן קצר למדינה קטנה, ואפשר לעם קטן לבוא על־נקלה תחת כנפי התרבות האירופית, אבל אי־אפשר הוא הדבר הזה למדינה גדולה ולעם גדול כהרוסים, ובפרט, אחרי שהעם הזה הורחק מעל הים ונמצא במצב של חבוש בבית־האסורים. העובדה, שבית־האסורים הוא גדול למאד, אינה עושה את החבוש לבן־חורין.

לפני שלש שנים וחצי חששו הפאן־גרמאניסטים, שמא יתגבר הגזע הסלאבי על הגרמני, וסופרי ההיסטוריה, המנסים מעת־לעת להיות גם לנביאי־העתיד, חזו כבר לרוסיה עתידות גדולות כל־כך, עד כי החליטו, שהגזע הסלאבי יהיה במשך של מאה שנה הכח הדוחף הראשון בההיסטוריה של האנושיות. „עתידים הסלאבים למשול בעולם", — זה היה פזמונם של דיפלומאטים ועתונאים, של היסטוריונים וסוציולוגים. והנה באה המלחמה הנוראה ועשתה את חוזי־העתידות לנביאי־שוא. רוסיה נגזרה לגזרים, ועמה כל הגזע הסלאבי התפורר לפירורים. ומהורבנה של רוסיה יצא כליון גם על היהדות במזרח־אירופה. לפני שלש שנים וחצי היה קבוץ יהודי אחד של ששה מיליון נפש במדינה אחת, תחת שלטון אחד ובתנאי־חיים אחדים. אמת, הקבוץ הגדול הזה, חצי האומה הישראלית, היה נתון לבז ולמשיסה, לכל אכזריותה של רוסיה הצאריסטית, אבל משום שהיה חטיבה אחת, היה כחו האימאננטי גדול ורב — לא לבד כדי לעמוד בפני הצרות והרדיפות, אלא גם ליצור יצירות חשובות ולהעשיר את ערכי חייו הלאומיים. אחדותה של היהדות המזרחית היתה סוד כחה וגבורתה. ועתה, אחרי אשר נקרעה היהדות הרוסית לקרעים: ליהדות פולנית, ליהדות אוקראינית,

ליהדות ליטאית וליהדות קורלנדית וליפלנדית, — תדלדל מאליה וכל כחה היצירתי יחלש ויתנונה. על היהדות המזרחית נגזרה גזירה עתה לשכוח כל מה שלמדה במשך מאה וחמשים שנה, וכל פרוריה יהיו מוכרחים להתחיל וללמוד הכל מחדש: להיות פולנים בפולניה, ליטאים בליטה, אוקראינים באוקראינה, קורלנדים בקורלנדיה, ולהסתגל לתנאים חדשים, שעליהם בעצמם לסייע לצמיחתם. תחת שאלה יהודית אחת בהאימפריה הרוסית תצמחנה הרבה שאלות יהודיות במזרח־אירופה; והיהדות המערבית, תחת עמדה עד הנה לפני פרובלימה יהודית גדולה אחת, תתיצב הפעם לפני פרובלימות יהודיות הרבה, שונות ומסובכות, בזמן שכל כחותיה נצרכים להסתדרות עבודת הגאולה.

כשם שחורבנה של רוסיה הרס את יסודותיה של הפוליטיקה האינטרנאציונאלית, כך הרס את יסודותיה של הפוליטיקה היהודית. היהדות במזרח־אירופה, בהיותה מאוחדת תחת משטר־חיים אחד, היתה למעין נובע לעמנו והשקתה במדה מרובה את שדה היהדות במערב. ועתה, אחרי שנתפוררה היהדות הזאת ותש כחה, אבד לנו לא רק המבצר הגדול אשר היה לנו במזרח, כי־אם גם כח מפרה ומשפיע על כל היהדות הגלותית. ולולא הדיקלאראציה של הממשלה האנגלית, שנעשתה בהסכמת הממשלות המאוחדות, היה מצבנו כעת בכל רע. היינו נמצאים בסכנה של כליון וטמיעה בין העמים אשר במזרח. הדיקלאראציה הבריטית היא איפוא באמת אצבע אלהים. דוקא ברגע שצפויים אנחנו לעברי פי־פחת, הראתה לנו ההשגחה אות של הצלה. ובנדון זה הפוליטיקה היהודית היא יותר מוצלחת מהפוליטיקה האינטרנאציונאלית. הפוליטיקה האינטרנאציונאלית עומדת עדיין מבולבלת ומשתוממת תחת הרושם המהריד של חורבן האימפריה הרוסית ואינה רואה עדיין מוצא לעצמה מהמשבר הזה ומן המבוכה הזאת. ההיסטוריה האנושית עד כה לא הראתה לה שום דרך, איך לצאת מן המצר הזה. אבל ההשגחה היהודית כבר הראתה לנו קרן של תקוה — וזו נחמתנו.

* * *

חֲוַרְוָרִית דִּמְדּוּמֵי הָאָבִיב הַמְעֻנָּן
בְּנִשְׁמָתִי הַתּוֹהָה מְרַפְרֶפֶת;
וּבוֹכֶה הַלֵּב בִּי וְלֹא אֵדַע עַל מַה זֶּה,
וְיַד רַכָּה, נֶעֱלָמָה, מְלַטֶּפֶת.

וּמְהַבְהֵב בְּמֶרְחָק, מֵחֶבְיוֹן לֹא־נוֹדָע,
זִיו נְגֹהוֹת, הַתַּמִּים לִגְוֹעַ.
וּמְהַסֵּס הַלֵּב: הֲזֹאת תָּנֵץ הַשֶּׁמֶשׁ,
אִם תִּשְׁקַע לְעוֹלָמִים שָׁקוֹעַ?

וּצְלִילִים רְחוֹקִים כְּאִלּוּ נִשָּׂאִים,
נִתְפָּשִׂים וְאֵינָם נִתְפָּשִׂים.
הַבְשׂוֹרַת מַנְגִּינָה חֲדָשָׁה הֵם אֵלֶּה,
אִם הֲרֵי נוֹשָׁנָה נִצְמָתִים?

הַבְכַנְפֵי הַמָּוֶת הֵן נָשְׁקוּ אֶת נַפְשִׁי,
אִם רוּחַ אֵל צָעִיר מְרַחֶפֶת?
וּבוֹכֶה הַלֵּב בִּי וְלֹא אֵדַע עַל מַה זֶּה,
וְיַד רַכָּה, נֶעֱלָמָה, מְלַטֶּפֶת.

ש. האלקין.

מאת
שלום־עליכם

סִפּוּרֵי מוֹטִיל בֶּן הַחַזָּן בְּאַמֶרִיקָה

ספור שני

תרגום
י. ד. ברקוביץ

קְרִיעַת יַם־סוּף.

א.

החילותי לספר לכם את דבר המהומה, אשר התחוללה על ראשינו בבוקר יום־הכפורים, בספינה „פרינץ־אלברט“. מהומת־אלהים היתה זאת. זכור נזכרנה עד יום אחרון.

ראשיתה היתה מצער. עוד בערב, תיכף לאחר כל־נדרי, נראתה בפאתי השמים עב קטנה ככף איש, קטנה ושחורה. אני וחברי מוטיל היינו הראשונים לראותה. כי בזמן שכל היהודים עדיין נשארו מלמטה, עמדו שם ובכו וקראו תהלים לאחר כל־נדרי, נזדרזנו שנינו, אני וחברי מנדיל, ועלינו למעלה, על מכסה „פרינץ־אלברט“, לטייל שם להנאתנו. אחר־כך פרשנו לקרן־זוית, התיחדנו שנינו לבדנו, ישבנו ושתקנו. האויר היה שקט וחם וטוב היה לנו. ורק עצבות קלה תקפה את הלב. מה היו הרהוריו של מנדיל אותה שעה — אינני יודע. אני הרהרתי באלהים, היושב שם במרום השמים. מה גדול הוא האלהים, אם כל אשר אנו רואים ממעל ומתחת לו לבדו הוא! ומה הוא חושב שם עכשיו בסתר־שבתו, בשמעו אל הרנה ואל התפלה, אשר יהודים רבים כל־כך מתפללים אליו ושופכים שיח לפניו? אמי אומרת, כי רואה הוא ושומע הכל. הכל גלוי וידוע לפניו. אין דבר נסתר ממנו. ואפילו זה, שאני מהרהר עתה בסתר־לבי. מכיון שכך — רע המעשה. כי

הנה זה־עתה חמדתי בלבי תפוח טוב למאכל, אגס מתוק, ולוא רק מעט מים לשתות. מים צוננים. מאכילת הבול־בוסים נחר לבי — ושתית מים אסורה היום. מי זה ירהיב עוז בנפשו לשתות מים בליל־כפורים, לאחר כל־נדרי? אם אעשה כן — ושמע אָחי אליהו והרגני. אָחי אליהו גוזר עלי בכל חומר הדין, כי אָצום מחר כל היום, עד מוצאי יום־הכפורים. אָמרה אמי: „נראה, איך יפול דבר". לפי־שעה היא מהלכת על־פני הספינה, מבקשת אותי בכל הפנות ולא תוכל למצאני. בא אחד המלחים והראה אותה, כי שם, בקצה הספינה, אָנו יושבים שנינו, אני וחברי מנדיל. הרימה אמי את קולה: „מוטיל! מוטיל?" — „מה לך, אמי?" — „כיצד מ ה ל ך? לך וישנת! האם שכחת, כי מחר אתה צריך להשכים קום? הלא יום־כפורים לנו היום!"... לישון אינני חפץ ועד. ואף־על־פי־כן אני חייב לעשות רצון אמי.

ב.

למחר, כשהשכמנו עם שחר, כבר התקדרו השמים כולם בעבים. הים התקצף והתגעש בכל תקפו ומוראו. הגלים התרוממו מעל הספינה וטלטלו את „פרינץ־אלברט" לכל צד, כטלטל נסורת של עץ לשחק בה. המלחים התרוצצו אָנה ואָנה, כעכברים הללו בשעת מגפה. המלצרים אָחזו במעקות בדרך־הלוכם. הנוסעים גששו קיר, כשלו ונפלו על כל מדרך כף־רגלם. פתאום נפתחו ארובות־השמים, ומטר סוחף נתך על הספינה. ברקים הבריקו ורעמים הרעימו בזה אחר זה. אלהים הופיע במרכבתו, מרכבת־האש. ודוקא בעצם יום־הכפורים!... הברקים מתרוצצים במעופם, ברק אחר ברק, ומאירים לרגע אחד את חשכת השמים הקודרים. „פרינץ־אלברט" חורק כולו, נאנח אנחות רצוצות, תועה ומתנודד לכאן ולכאן, עולה גבעות ויורד עמקים. והגשם מצליף וסוחף את הכל. מה זה? מבול־מים? והלא נשבע אלהים, כי לא יוסיף עוד להביא את מי־המבול על הארץ לדורות־עולם!...

— קריעת ים־סוף! — אומר אָחי אליהו, וחברו פיני עוזר על־ידו: „אָמנם כן, קריעת ים־סוף!"... זוהי הפעם הראשונה, ששניהם נתכוונו לדבר אחד. הברה זו: „קריעת ים־סוף" נתקבלה על לב רבים. מדי פעם בפעם קם אחד היהודים, מציץ החוצה ומשמיע הסכמתו, כי אָמנם קריעת ים־סוף היא זאת. אחר־כך הוא נחפז לרוץ ריצה משונה ברגלים ממהרות אל אחת הפנות. שם הוא מוציא החוצה את אשר ינק בילדותו משדי אמו, ושוב לא יראה עוד לעין... מי ישים לב עתה לתפלה? מי יעלה על הדעת את יום־הכפורים? הכל נשכח ונבלע בתהומות מחשכים.

ג.

מבני משפחתנו היתה גיסתי ברכה הראשונה להתחיל בדהר. זו הרימה קול־זועות, כי מתה היא! אחר־כך עמדה לקלל את אָחי אליהו על אשר השיאָה לנסוע לאמריקה. ידוע ידעה מראש, כי בסיביריה היא אמריקה זאת. ולא כסיביריה, אלא רעה שבעתים מסיביריה. סיביריה כגן־עדן היא לעומת אמריקה!... בקשה אמי לתבוע את עלבון בנה. עמדה להטיף מוסר לברכה ולהוכיחה בדברים רבים, כי חייב אָדם לקבל יסורים באהבה, שכולם מידי הקדוש־ברוך־הוא הם. וכן מצינו כתוב מפורש בספר „צאינה וראינה"... ואולם לפרש את הכתוב בספר „צאינה וראינה" לא הניחו לאמי מן השמים, כי בו ברגע נתעטף בה לבה עד להתעלף. ראתה זאת טייביל, אשתו של חברנו פיני, והתעלפה גם היא. עמד פיני וקרא אחריהן בצחוק: „כמה משונה אומה זו של נשים — כה תרנגלות בהן!" והוא נותן את שתי ידיו בכיסי מכנסיו, שומט מגבעתו לצד אחת מפאותיו ואומר: „אך שוטים, טפשים אתם כולכם! דומה, כלום איכפת לי, שהים סוער והספינה מתנודדת? הרי לכך אָדם אני, בחיר היצורים, ובינה יתירה ניתנה לי לחבול תחבולות ולמצוא עצה. כשהספינה נוטה לצד זה, אני כופף עצמי לצד אחר, וכשהספינה נוטה לכאן, אני כופף עצמי לכאן. ולזה יקרא בלשון־חכמים שווי־משקל".

ומדי כפפו את עצמו לכאן ולכאן, הראָנו פיני בחכמתו „שווי־משקל" משונה כל־כך, עד כי למראהו חלשה גם דעתו של אָחי אליהו, ושניהם מהרו ופרשו יחד לקרן־זוית להוציא שם את מצוקת־לבם החוצה... מהם ראו וכן עשו גם שאר הנוסעים. אחד אחד קמו ללכת בפיק ברכים, מתנודדים ותועים כשכורים, עד הגיעם איש אל מקומו ואיש אל משכבו, ונפלו שם כפגרים מתים. ורק אָז התחילה קריעת ים־סוף כהלכתה...

ד.

אני וחברי מנדיל התחזקנו ועמדנו על רגלינו יותר מכל הנוסעים. מנדיל — סגולה בדוקה היתה לו מפי אחד הנודדים, אשר הפליג אתנו בספינה והשפיע עלינו רוב עצות. הנודד הזה „לא שחכם הוא, אלא בעל־נסיון". כך הוא מעיד על עצמו. כבר עבר את ימה של אמריקה אילך ואילך שלש פעמים. לפיכך בדק ומצא סגולה לים. סגולה זו מה טיבה? כשאתה מפליג בספינה, אל תבוא להחבא בחדרי־חדרים. מצווה אתה לישב כל הימים על המכסה בחוץ, להביט לרוחב הים ולא לארכו, להעלות אותה שעה על דעתך כאילו אתה מחליק בשלגית על־פני השלג, ולא שאתה רוכב על־גבי הסוס. אם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך. לא היו רגעים מועטים עד שאותו הנודד „בעל־הנסיון" היה מוטל כמת על משכבו, ואני וחברי מנדיל רטבנו מן הגשם כל־כך, עד כי דבקה כתנתנו לבשרנו. את הדרך למשכבותינו לא יכולנו עוד למצוא. באו המלחים ותמכו בידינו והביאונו אל המנוחה.

ה.

כמה ימים אָרכה קריעת ים־סוף זו? יום, יומים, או אולי שלשה ימים? — את זה אינני יודע. יודע אני רק אחת: כאשר התעוררנו וקמנו על רגלינו, נעמו לנו החיים מאד ולבנו לבש שמחות וגיל. השמים נטהרו, כעצם הספיר לטוהר. פני המים — כפני זכוכית. „פרינץ־אלברט" רץ, כחתן לחופתו, כולו מרוחץ למשעי, מקושט ומהודר. חוצה בגלגליו את המים, מעלה קצף מימינו ומשמאלו, מזנק והולך ומתיז רסיסים על סביבותיו. הנוסעים היו כולם ועמדו על רגליהם. הכל יצאו החוצה, מקטן ועד גדול, לקדם פני שמש וליהנות מזיו עולמו של הקדוש־

ברוך־הוא. פלוני העביר שמועה בספינה, כי עוד מעט ותראה היבשה. אני וחברי מנדיל היינו הראשונים, אשר מהרנו לבשר לכל אחד ואחד את הבשורה הטובה, כי כבר נראו פני ארץ. מרחוק נראתה כעין כתם, כתם אדמדם גדול. הכתם הלך הלוך וגדל, הלוך ורחב. כבר נראו אניות ממרחק. אניות רבות לאין מספר, הן ותרניהן הגבוהים והדקים. היש־מהרה נשכחו כל הצרות וכל תלאות־הדרך. הנודדים לבשו בגדי חגם ושבתם. הנשים התקשטו ושמו את עדין עליהן. אחי אליהו סרק את זקנו לארכו ולרחבו. ברכה וטייביל יצאו פרופות ורעולות. אמי חבשה לראשה את מטפחת־שבתה, מטפחת־המשי אשר לה. אני וחברי מנדיל לא היו לנו בגדים חדשים ללבוש. וגם פנאי לא היה לנו לכך. הספינה כבר משמשה ובאה אל חוף אמריקה. כל העינים האירו. כל לב צהל. הרגשה דומה לזו הרגישו בודאי אבותינו אחרי קריעת ים־סוף. כל עצמותינו אמרו שירה.

ו.

— שלום עליכם, קולומבוס! ברוכה תהיי לנו, את ארץ החופש! את ארץ האושר והזהב!

כך קדם חברנו פיני בברכה את הארץ החדשה. מרוב רגשותיו הרים לכבודה את מגבעתו מעל ראשו, כוון קידה לעומתה והשתחוה לה בענות־חן. ומפני שקצר־הראיה הוא מטבע ברייתו, לא השגיח בשעת מעשה באחד המלחים, בר־נש מאושש ושזוף־שמש, שעבר לפניו בחפזון, כולו אדום ומזיע, — ונתקל בו פנים אל פנים. כלומר: קצה חוטמו של חברנו פיני פגע בשורש־אפו של המלח ארום־הפנים ושזוף־השמש. עוד זאת באשרו, שהיה המלח בטבעו גוי טוב וסלח. עמד זה והציץ על פיני ועל חוטמו הלקוי, גחך לעצמו ונהם נהימה קלה מתחת לשפמו. ניכר, שזו היתה קללה בלשון אמריקה.

ז.

פתאום קמה בהלה. את הנוסעים במחלקה השלישית מבקשים במחילת כבודם, כי יואילו לרדת למטה, אל קניהם הצרים. מתחילה מבקשים בלשון של בקשה. אחר־כך — בקול־גערה. כל שאינו נחפז ללכת — דוחפים אותו בצד ובכתף. הכל נדחקים פה בערבוביה. זקנים ונערים. יהודים ונשיהם וטפם. איטלקים, טורקים וצוענים. הכל צפופים עד אפס מקום. את הדלת סגרו על מסגר. ולא עוד, אלא שמתחו שלשלת של ברזל לשמירה מעולה. את כל הנעשה ומתרחש בחוץ אנו יכולים לראות רק בעד החלונות הקטנים. מעולם לא הרגשנו את עצמנו כל־כך מושפלים ומדוכאים, כמו עכשיו. כשבויים היינו בעינינו. „על מה ולמה?" — כך טוען לפני חברי מנדיל, ועיניו בוערות, יורות זיקי אש...

ח.

נתגלה הדבר, כי כבר באנו. באנו לאמריקה. אלא מה? את הנוסעים רמי־המעלה, בני המחלקה הראשונה והשניה, הורידו דרך סולם ארוך, שמספר מדרגותיו עד מאה יגיע. ואנחנו — מה תהא עלינו? הלא גם אנחנו באנו לאמריקה!

— לא לנו, לא לנו! — נענה יהודי אחד, והוא חייט מעיר הייסין. בר־נש ישר בטבעו, ורק טרחן ביותר. מסלסל בלבושו, משקפים מבהיקות לו על עיניו, והוא עצמו מתגנדר תמיד בפני הבריות, מגיס לבו בכל דבר וכל כונתו רק לקנתר את האחרים. כיון ששמע דבר מפי חברו, מיד הוא עומד ומפרכו על פניו. עם חברנו פיני כבר התנגח כמה פעמים, והרבה טרח אחי אליהו עד שהפריד בין שניהם. אז נשבע החייט באפו, כי לא יוסיף עוד לדבר עם פיני מטוב ועד רע. כל־כך למה? משום שפיני הלבין את פניו ברבים. קרא לו בכל מיני שמות של גנאי: „חייטן", „למדן מופלג במכנסים", „סיני ועוקר חוטים". ולא עוד, אלא שעמד ושאלו בפני כל עם ועדה: כמה „יתור" העלים בימי חייו על הארץ?... עכשיו, שסגרו אותנו על מסגר, פתח החייט ההייסיני את פיו והתחיל לדבר פתאום בלשון־הקודש:

— מה אנו ומה חיינו? משול כחרס הנשבר! כבהמה, להבדיל, אנחנו בעיניהם... כבקרת רועה עדרו...

כעס חברנו פיני והתנפל עליו בחמתו. אמר לו: „אין המשל דומה לנמשל. כשמזכירים שם אמריקה, הוא אומר, חייבים ליטול את הידים תחילה"... והוא עומד ומשפיע על שומעיו שטף דברים, כיד המליצה הטובה עליו. הצטדק החייט ההייסיני. אמר, כי אינו מדבר, חס ושלום, סרה באמריקה. כבודה במקומו מונח. כל מה שדבר, הוא אומר, לא דבר אלא כנגד זה, שאמנם טובה אמריקה ויפה ומתוקנה במאד מאד, ורק לא לנו, לא לנו... לנו, הנודדים העניים, לא ימהרו לפתוח את שערי הארץ הטובה והברוכה הזאת. אז נתלהב פיני וחמתו בערה בו עוד יותר:

— אלא אם כן, מה יעשו בנו? ימלחונו במלח?

— במלח, אמנם, לא ימלחונו, — אומר החייט ההיי־סיני בלעג שנון והנאתו מוסיפה והולכת מרגע לרגע, — אבל יוליכונו ויביאונו לאחד המקומות, המכונה „עלי־איילאנד". שם יכלאונו במכלאות־צאן, כשם שכולאים עגלים המובלים לטבח, עד אשר יזכרונו קרובינו ומיודעינו ויבואו לקיים בנו מצות פדיון שבויים...

פיני נרתע ממקומו, כנשוך־נחש: „כמה נפלא היהודי הזה וכמה נפלאים דרכיו! הכל יודע הוא! אין דבר נסתר מפני החייט הזה! חכמתו מרובה משנותיו! הלא כולנו פה ידענו גם ידענו, כי יש באמריקה מקום מיוחד ושמו „קסטיל־גרטיל", רצוני לאמר: „עלי־איילאנד", — ואף־על־פי־כן לא שמענו בלתי־אם היום הזה, כי כולאים שם בני אדם, כבני־צאן!"... וככל אשר יוסיף פיני לדבר, כן יתרגש בחום לבו וכן ירתח יותר ויותר. קופץ הוא כנגד החייט, כולו מוכן ומזומן לקרוע אותו כדג. החייט נבהל מפניו ופוסע לאט־לאט לאחוריו. אומר הוא:

— אל־נא באפך! ראה־נא גם ראה את שיחו ואת כעסו של זה! דומה, כאילו שכלתי את הקפוטה שלו! פגעתי בכבוד אמריקה הקדושה! אם כן, ל א פ ד ל ת י! הבה נהיה ונאריך עוד שתי שעות, אז נחכם יותר!...

דוקטור נחמן סירקין

לשנת החמשים שלו

מאת

ראובן ברינין.

ד"ר נחמן סירקין הוא איש נפלא ומצוין במינו. הוא טפוס כשהוא לעצמו, כבר הנהו מין שלם. וגם כשהוא יוצא, אם בתור סופר או בתור נואם, לרשות הרבים, הוא נושא תמיד בקרבו את רשות היחיד שלו. עוד בשנות נעוריו עג לו עוגה מיוחדה בעולם הרוח והמחשבה. לפעמים הוא מרחיבה ולפעמים הוא מקצרה, אך מתחומה לא יזוז. ובכל הנוגע, או לו רק נדמה לו שנוגעים, בגבולי עוגתו הרוחנית, סקול יסקל או ירה יירה באבני־אלגביש או ברפש וגבבא, מכל הבא בידו. מלחמתו זו היא מלחמת חובה ומצוה לו. מבלי הבט על הנוגע בנפשו כבר עת אשר ראה איזו התנגדות לה, אם היא באה מימין או משמאל.

אין צורך כלל להיות חבר ל„פועלי־ציון" או להסכים לדעותיו של סירקין, למען התענג על יפיו של רוחו. יש להיות מתנגדו הקיצוני, ובכל־זאת להבין ולהרגיש את רום ערכו.

מה טיבו וטבעו ?

איש מתנועע מעצמו מבלי כח הדחיפה והערה מבחוץ. איש מריב את עצמו בעצמו: הנגדים מתנגחים בפנים תמיד בנפשו במדה גדושה. איש נושא בקרבו עולם מלא של דמיונות ומחשבות, הזיות והגיונות, אמונות וכפירות, וראיות וספקות בתורות ובנינים. ... סירקין, הוא עומד ונוטע בבת־אחת, מבטל ומקיים, לוחם מלחמת תנופה או הגנה על דעותיו ומשאת־נפשו. הוא גדוש מחשבות, מבלי אשר יספרו ויספרו: מתוך ניצוצות הרוח מבלי אשר יקבצם לשלהבת גדולה אחת: כחום הזה הוא כי נפשו עשירה. השפעות מרובות לא הרע. הוא נותן הרבה וגם לוקח הרבה מאחרים. ובשהוא לוקח ונותן לוי מה שלקח מאחרים. מטבעו הוא עושה את הכתב דרך כבר וכדי ודרכי הדיבור. בין הדבור והכתב כבר נצחו הדבר בכל מחשבתו היותר פנימית. בהתבטאותו הרב וגם בהדעותיו דרוחני הוד.

לפני ... ומתרוממם הוא במרכבת הרוח ... לפעמים אתה הוא דן לכף ... או ... הוא מתרומם כי התורה והתרוממות לו אחת מסגולות נפשו, ואין היא מרגישת את עצמה ברואה ברצונה ומוכשרת לעבודה חדשה, אלא אם עשר העיר מריבה קטנה או גדולה — על כן הפך גם ... שנרמז בו הבינונים והחודרים הנפשם, ובנה לו כלל חדש: „תפכת מרובה — תפכת. תפכת מועט — לא תפכת". במשנתו הסדורה — על־פי רוב בלתי־סדורה היא — של נחמן סירקין לא גרסינן: „טוב מעט בכונה מהרבה שלא בכונה". במשנתו כתובה: טוב הרבה, והרבה הרבה, ובבינה ובמסירות־נפש, מהרבה שלא בכונה מיוחדה ולא בהבאת קרבנות. על ידי של סירקין הרותות אותו הם עצמו, שכתב בראשו את הענינים בשנותיו של איבבו על הלו הוא: „הבל — או לא כלום!".

סירקין הוא יהודי נלהב, מלא מרוח נביאינו היהודים הראשונים, בקרב הסוציאליים; וסוציאלי נלהב הוא, מלא מתורתו של קארל מארכס, בקרב היהודים הלאומיים. ולוחם הוא תמיד על ימין ועל שמאל. מקנא הוא לקנאתה של היהדות הטהורה, היהדות של הנביאים, ובעת ובעונה אחת הוא מקנא את קנאתה של הסוציאליות הטהורה, של מיסדיה הראשונים. בנשימה אחת הוא מבריע תמיד את השמות של מיכה המורשתי (הנביא היותר חביב עליו) ושל קארל מארכס. כל אלה העברים, שנלחמו בכל עוז נפשם בעד נצחון הצדק הסוציאלי והיושר העליון, בני אחת. שהיו הם מה ... רב ... אם היו נביאים או אנשי מדע, אם חיו בדורות הראשונים או חיים הם בדורנו אנו. אם היו שמם ישעיה או לסאל כהן, מיכה המורשתי או משה הס. כולם נחשבים בעיניו לבני משפחה אחת, המשפחה היותר מיוחסה בישראל. למשפחה זו מתיחש גם סירקין. וגם יש לו הרשות והזכות הזה. כל ימיו נלחם במסירות־נפש ממש על האידיאלים הרמים, שעליהם נלחמו בחרוף־נפשם בל בחירי האומה העברית.

איש המדע היה סירקין מיום אשר הכרתי אותו — זה כעשרים וחמש שנה — ויחד עם זה גם הוזה חלומות. השירה היתה תמיד נשמת אפו, ובטוח אני בו, שאילו נתגשמו כל דעותיו וכל שאיפותיו, ביאר היה הוא הראשון, שהיה מערער את כל הבנין, שנבנה הוא בעצמו לבנותו. לא המטרה ולא התכלית האחרונה היו העיקר לו, כי־אם השאיפה הבלתי פוסקת הרוח והתרוממות של הנפש הלוחמת וההוזמת, הסובלת צער ויסורים של אחרים ומתעוררת על כל המעצורים והמכשולים. סירקין הוא אחד מאלה המועטים, יהודי־בעל־ראציאנאליזם, שיש לו הצדק לאמר בוחה עם אפרים ליסינג: „אילו היה שם לי אל ייצר ביד אחת את האמת העליונה וביד השניה את ברית האמת, הייתי קורא אליו: בורא, את האמת קח לך ואת החפוש אחריה תן לי!". ותמיד הוא, סירקין, חופש ונודר בגנזי נבתרותיה של האמת החברתית, של האמת היהודית והאנושית.

איש־הספרות הוא, ובמדה ידועה יש לו נטיה גם אל הספרות היפה, בין אנשי־המדע, שמשליכים את השבל הרבש ולהדר על הגשי הלב: ואיש־המדע הוא בקרב הסופרים, שנותנים את משפט הבכורה ליופי על הצדק והנאה והנעים על האמת המשועממה והמעציבה.

אין בו, בסירקין, אותן סגולות־הנפש ואותם כשרונות־הרוח, הדרושים למנהיגה של מפלגה ידועה, ומה גם לאחד ממנהיגי הדור, מנהיגי האומה. ברי ושמא — שמא עדיף לו תמיד. אין הוא יודע מדה ... לא ... יגב לא ... ועטו. איננו מודד את כחותיו. נדמה לו לפעמים כי בשעה אחת יעקור הרים ויהפוך את כל הרעה על פיה, כי ישרש הבל עד היסוד. כמובן, אין הדברים נעשים כל־כך בנקל, והרעה לא תמיד ... הוא ... עליו הדיפה אחת. אילם הדפה ... תמיד בקרבו ... את רוחו. בשעה כזו גם המדעיות שלו נעשית דמיונית ושליצית. פונה הוא, לכאורה, אל כל הגבולים והצדדים של המדע האנושי ושל ספרות־העולם, אבל אחרי כל אלה

הוא שב תמיד על עקבותיו, אל העוגה אשר עג לו, שהיתה לו למעגל־קסם. סירקין רואה בכל מה שהוא קורא ולומד — והוא לומד תמיד — רק מהרהורי לבו. הוא שופט ובוחן את כל סופר ואת כל הוגה־דעות מנקודה מפלגתית, שהיא לפעמים, עם כל רוחב דעתו ועומק הגיונו, צרה עד מאד. מכאן זה הרוץ משפט קשה ובלתי־צודק כלל על אחד־העם ועל דעותיו. מתוך אותה העוגה, שקבע לו שם את נקודת־השקפתו, היה קשה לסירקין להכיר ולערוך כמו את גדלו וגבהי של אחד־העם בתור הוגה־דעות, בתור אחד מיוצרי־רב הרוחניים של נביאינו ובתור אחד מגדולי־יחיד ובבורי המחשבה, שאיננו נדחק בשום אופן בתחום צר של איזו מפלגה שתהיה. מפלגתיות זו של סירקין, — שהיא משעבדת לפעמים את רוחו החפשי, שבכלל אינו נוח לרבר מרות, ומקצצת את כנפי מחשבתו קלת־המעוף, — מפלגתיות זו גורמת לו לפעמים עורון רוחני. ובשעה שהוא מוכה בעורון זה, אין הוא מבדיל עוד בין גדול לקטן בממלכת־הרוח, אף כי בכלל יש לו חוש פנימי להכיר ולהרגיש את הגדלות, את הרם והנשא בכל מקום ובכל זמן שהוא.

הד"ר סירקין לא עמד מעולם במרום בעל־תשובה. לא מהטפוס הישן ולא מהטפוס החדש. לא היה לו ממה לשוב ועל מה להתחרט. מעולם לא היתה בלבו מלחמה בין היהדות ובין האנושיות, בין הציוניות ובין הסוציאליות. תמיד, משנות נעוריו, היה יהודי נלהב, תמיד היה סוציאלי לא פחות נלהב. היהדות שלו היתה תמיד מדוברת על תוך־תוכה ברוחה של הסוציאליות העברית. הלאומיות שלו הסכימה בכל להאנושיות שלו. והציוניות התאימה תמיד בכל פרטיה לתורת־החברה אשר בחר בה. הוא הרבה ללמוד בבית־מדרשם של משה הס ושל הרמאן כהן, שהוא אחד ממעריציהם היותר גדול *.

הנני מרשה לעצמי להביא דברים אחדים מדברי סירקין על־אדות הרמאן כהן ומשה הס, שבהם נתגלתה רוחו של תלמידם: „הפילוסופיה היא הפתרון ההגיוני של הסוד הנסתר בהיהדות. היהדות הנפלאה, העתיקה, שנתגלתה לרוח האדם במראה ובנבואה, זו היהדות היא היסוד של הפילוסופיה השכלית המודרנית, אשר הרוח המדעי והמחקרי מגלה אותה לאט־לאט במהלך ההיסטורי. זהו המפתח להבנתו של הרמאן כהן, להשגת יצירתו הפילוסופית, לבריאת העולם שלו, העולם השכלי־השכלולי. האחיזה האחרונה של הרמאן כהן קשורה בהיהדות, ומן היהדות מזהיר המראה הראשון של הגיונו. כמו רוח היהדות, כן גם הגיונו של הרמאן כהן הוא טהור ועיוני, שמפשיט מכל חזיונותיה של היצירה, מכל פרטי תבל ושנויוה. מכל סתירות היקום והבריאה, מכל המלחמה הפנימית־הרזית של העולם, כאילו עמד הפילוסוף על הר סיני וישב משם עם התורה, ועליהם הלוחות הדברות שנתנו בביאור ושקודמות הן לכל צווי ההגיון, שחקר העיון אחריהם בעמקי תהומי...“

„היהדות של הרמאן כהן מתרוממת להשקפת־עולם. והתורה היא היסוד של כל הפילוסופיה העיונית ותורת החיים. לא תורה לחוד ופילוסופיה לחוד, כאשר בקש זאת בן־מימון. יען כי התורה רק צווית ומעשית היא ולא השקפת־העולם בכלל; לא הצלת התורה על דרך שתי האמתיות, האמת הדתית והאמת הפילוסופית, כי־אם התבוננות והתעמקות בהיהדות והרמת תוכנה לבחינת פילוסופיה כללית. זה הוא מהלך הרוח של הרמאן כהן“.

„היהדות היא רק תורה אנושית וחברתית, שדוחה את ההוה עם סתירותיו ומקוה להעתיד ולתקון העולם במלכות הצדק. — — —“

„הרבנים בתקופת הטמיעה וההתרפסות לא יכלו לראות נכוחה את היהדות, ולפיכך נתרכזה יהדותם רק בהמושג המונותיאיסטי. האלהים האחד והיחיד שלהם, שפורח כמושג ערטילאי בחלל האין־סוף, ואשר הפיר את בריתו עם האדם והמין האנושי. זה האלהים של היהדות הריפורמית הוא פביעה נכה אהרנית אל המיתוס הקדמון. עם המיתוס התאבק האלהים של הנבואה בחשכת הלילה של חיי העמים, וישר לו וזוכה בעלות הבוקר ההיסטורי. והיהדות הריפורמית נכנעה אחרונית אל המיתוס בבואר לו אלהים חדשים אשר לא האנושיות בבאו, ולא החיים מירוב הרבים הגלוי“.

„לא נפלאת היא בעיני שהראשון בין היהודים המודרניים, שהכיר את מהות היהדות ושיצר אותה עוד הפעם בנשמתו, היה משה הס. במשה הס נפגשו שני התנאים הראשיים הדרושים להכרת היהדות; שורש נשמתו היה בהיהדות, אבל תוכן חייו ומאוייו היה מונח בהקולטורה המודרנית וברום תקותה, בהסוציאליות: בהסוציאליות הכיר הס את סוד היהדות, ובהיהדות גלה את אבן פנתה של הקולטורה העתידית, של השקפת־העולם המיסודית־ההגיונית. לפיכך נודעים כמעט כל יוצרי הבמת היהדות, כאשר הופיע „רומא וירושלים“. „רומא וירושלים“ היא הכרה הרשה של היהדות הקוהמית והמקוה, שיכלה להתגלות רק ללוחם חברתי. וציוניות של „רומא וירושלים“ היא רק אחד מן התארים ההכרחיים להתגשמותה והתבצרותה של זו היהדות בההיסטוריה העתידית“.

„אחרי חצי מאה שנה קם משה הס לתחיה בצלמו של הרמאן כהן. כהן הוא תורני, סוציאליסט ופילוסוף... מיכות היהדות והפילוסופיה היה לסוציאליסט. לסוציאליסט יהודי, לסוציאליסט פילוסופי“. (ד"ר נ. סירקין: „הרמן כהן והיהדות“).

הרי לך הטופס היהדותי והחברתי של סירקין! ובכל הרפיצות הפתאומיות, שהוא עושה לפעמים לצד זה או לצד השני, הנה תורתם של רבותיו אלה שמורה תמיד בלבו.

אין חולין בחייו של סירקין. הנשמה היתירה של שבת איננה עוזבת אותו אף לשעה אחת. תמיד הוא מתפעל, תמיד הוא מלא התלהבות, ובכל אשר הוא פונה

* הקדמתו של הד"ר נ. סירקין לתרגומו היהודי „רומא וירושלים“ כוללת בקרבה את הדברים היותר עמוקים והיותר טובים, שנכתבו עד היום על־אדות משה הס וספרו הנזכר. ומציין היא גם מאמרו העברי של סירקין „הרמן כהן והיהדות“, שנדפס ב„הדרור“, שנת תרע"ב. מן המאמר הזה הנני לוקח את מראי־המקומות המובאים פה. — ר. ב.

הוא מגלה ומוצא רום ויופי, שירה ומדע, עבר ועתיד. ובהיותו תמיד מלא התעוררות פנימית, אין הוא מרגיש בקטנות החיים של יום־יום, ואין הוא שם לב לדקדוקי־עניות. ההברקה הפתאומית והמשקל הראשון הם הם המניעים את גלגלי מכונת מחשבתו, הם גם המניעים את לשונו (והוא תופס בכל לשון ראשון) ואת עטו. תמיד תופס ברוחו דבר־מה, תמיד יש לו תכנית חדשה ותמיד הוא מפתיע את שומעיו או את קוראיו בניב חדש, בדיוק חדש ולפעמים גם במחשבה חדשה, ברעיון מזהיר ובציור דמיוני מפליא.

סירקין אינו מפנה את דעתו לפרטים קטנים, לעיבודת פעוטות והתשבונות של מספרים, כמו שאין הוא שם לב להגיון הבריא" — כלי־זינם הרוחני של הבינונים. — הוא רואה בכל את השרטוטים הרחבים. ונדמה לו תמיד, כי הכל אפשר, ואין לך דבר העומד בפני רצונה של אומה המתעוררת לתחיה. מעולם לא התיאש, אפילו אם באה המציאות וטפחה על־פני דמיונותיו וחזיונותיו. אם לא אפשר היום, יהא אפשר מחר, ואולי גם בשעה הבאה. כי מאמין הוא בכחות היצירה של העם העברי, מאמין הוא באצילות רוחו ובאפשריותיו העצומות, הנרדמות בקרבו, ותן צריכות רק לחירות גמורה. בקרב אומה, שכל־כך מרובים בה החנונים, בכל ההוראות של מלה זו, בעלי החשבונות הפעוטים ואנשי־מעשה לעבריהם, הנה אישיות בית־הגיונית ובלתי חשבונית כשל נחמן סירקין רק מיתנת־אלהים היא לעיבורו נאמנו להתיחתי.

לְתוֹלְדוֹת הַמַּתֵּימַטִיקָה הָעִבְרִית

מאת

יקותיאל גינצבורג.

ד.

הגימטריא *.

הגימטריא היא חזיון מיוחד בכינו בתולדות המתי־מטיקה. ההיסטוריה שלה נמשכת שנות אלפים ועקבותיה נעלמים בעבר רחוק, המכוסה ערפלי אגדות ומסתורין. השפעתה, שהיתה חזקה כבר בעולם העתיק, הגיעה למרום גבהה בימי־הבינים, וגם בימינו אלה עוד לא השתחררנו מהשפעה זו לגמרה, ועוד נמצאות גם עתה פנות רבות בעולם המחשבה האנושית, שבהן יש עוד שארית לגימטריא ובהן היא עודנה נלהבית על קיומה [1].

הגימטריא תופסת מקום חשוב ביחוד בתולדות המתי־מטיקה העברית. מפני סבות שונות, שעל אחדות מהן עוד נדבר במה שיבוא, מצאה לה הגימטריא את הקרקע היותר מתאים לגידולה ולפריחתה — בעולם המחשבה העברית. פה התפתחה והתרחבה, ובצורה זו, שקבלה אצלנו, יצאה להשפיע על העולם הכללי. ואמנם ברוב הגימטריאות, שאנו מוצאים בספרויות עמים אחרים, אנו מכירים תיכף סימני השפעה עברית. באופן כזה יש לאמר, שאם גם לא היתה הגימטריא עברית מתחילת יצירתה, היתה במשך הימים לחזיון עברי טהור, אולי החזיון העברי היחידי בעולם המספרים.

כדי להבין את סבת הדבר הזה, עלינו לשים לב ראשונה אל התנאים, שעושים את הגימטריא בשתי צורותיה לאפשרית אצל איזה עם, ושבהעדרים איננה יכולה להתגלות. התנאי היותר חשוב הוא, שלעם ההוא יהיה אלף־בית מספרי, כלומר, שכל אחת מאותיות האלף־בית תהיה לא רק הוראת הברה, כי־אם גם הוראה מספרית. בעולם העתיק היו רק שני עמים, שתנאי זה התקיים אצלם, והם — היונים והיהודים. אנו מחליטים איפוא, שרק אצל שני העמים האלה היה חזיון זה אפשרי.

תנאי אחר, הנחוץ בשביל התקיימות איזה חזיון אצל עם שהוא, הוא: כי אותו החזיון יספק איזה צורך בחיי העם ההוא, או, לכל הפחות, בחיי חלק מן העם. אם הצורך הוא גדול, אז ירבה החזיון ההוא להתפתח, ואם קטן הוא, אז תקטן מדת התפתחותו, אבל בלא שום צורך לא יתקיים לגמרו. איזה צורך באה איפוא הגימטריא לספק? תשובה לשאלה זו נמצא, כשנתבונן אל המטרות, שבשבילן השתמשו בגימטריאות. בגימטריא של המין הראשון, כלומר: בזו של חלוף האותיות על־פי מצבן באלף־בית, השתמשו בכל מקום שהיה צורך להסתיר כונת איזו דברים, כגון המלה ש ש ך (ירמיה, כה, כו), שלפי

---

* עיין „התורן" שנה רביעית, גליון לג.

[1] ההוראה הראשית של המלה גימטריא, כפי שהשתמשו בה בעלי התלמוד, היא חלוף מלים במלים, אם לפי חשבון אותיותיהן או לפי מצב האותיות באלף־בית העברי. ככים המספרים, המתאימים להאותיות של איזו מלה, נקרא גם כן בשם הגימטריא שלה, במקומות אחרים בתלמוד, ה„חשבון" של המלה הזאת. למשל, הגימטריא של המלה „בן" היא חמשים ושנים. בדבר שורש המלה גימטריא עוד לא באו החוקרים לידי הסכמה, אף כי הכל מודים, שהוא יוני, אבל בשפה היונית יש שתי מלים קרובות בהברתן אל המלה גימטריא, והשאלה, מאיזו מהן יצאה המלה הזאת — עוד לא קבלה פתרון מסוים.

האלף־בית העברי מכיל עשרים ושתים אותיות, ועם חמש האותיות הסופיות כמנצפ"ך הרי עשרים ושבע. לתכלית כתיבת המספרים מחלקים את הא"ב לשלש קבוצות, כל אחת של תשע אותיות. האותיות א—ט מסמנות את המספרים מאחד עד תשעה (יחידות), י—צ — את המספרים מעשרה עד תשעים (עשרות), ויתר האותיות — את המאות: ק — 100, ת — 400, ך — 500, ם — 600, ן — 700, ף — 800, ץ — 900. הדוגמה הראשונה של השתמשות באותיות לכתיבת מספרים נמצאת בשקלים מימי החשמונאים בכתיבת: שב. שהוראתה: שנה ב. (עיין באנציקלופידיה היהודית ערך Coin, או בספרו של מעדרען על המטבעות העבריות). השתמשות באותיות הסופיות לכתיבת המאות היא מאוחרה הרבה בזמן, אף כי אין אנו יודעים מתי התחילה. שטיינשניידר (Bibliotheca Mathematica, 1893. p. 69) מצא דוגמה אחת בכתב־יד עברי של שנות המאה השלש־עשרה. אמנם מוצאים אנו זכר לזה גם בפירוש רש"י על מסכת סוכה (נה, ב) בדבור המתחיל א"ט ב"ת, ורש"י חי, כידוע, במאה הי"א: אבל, כנראה, היה שטיינשניידר מסופק, אם הנוסחה בספרים הנמצאים בידינו היא הנכונה, יען כי ספק כזה הביע גם הרש"ל בהערתו על פירוש רש"י הנ"ל. (עיין שם). אולם החכם אברהם אפשטיין, במאמרו בכרך מב של הרבעון Revue des Etudes Juives, עמוד 194, מראה, שעוד בשנות המאה העשירית השתמשו באותיות הסופיות לכתיבת המספרים 500—900. במחלוקת שבין ר' סעדיה גאון ובין מאיר על עניני העבור, וכמו כן גם בעלי המסורה, השתמשו בהן להראות את מספר הפסוקים שבכל ספר מספרי התנ"ך.

דעת רש"י ומפרשים אחרים היא ב ב ל בא"ת־ב"ש[3] או לב קמי (שם, נא, א), שפירושה בא"ת־ב"ש כשדים[4]. במלים אחרות: גימטריא זו שמישה כתב־סתרים, דוגמת כתבי־הסתרים של הדיפלומאטים בזמננו אנו. כתבי־סתרים כאלה היו אָמנם מצויים גם אצל היונים והרומאים; יוליוס קיסר, למשל, השתמש בתחבולה של ה„אות הרביעית", כלומר: הוא היה מחליף במכתביו את האות הראשונה של האלף־בית באות הרביעית, את השניה — בחמישית, וגומר[5]. ואבגוסט היה מחליף את כל אות בזו שלאחריה[6]. אבל הצורך בהם היה גדול ביותר אצל היהודים, מפני הצרות הרבות והגזירות הקשות, שעברו עליהם בזמנים שונים. צורך זה נעשה הכרחי לאנשים מכל מפלגות העם, ולא רק להמושלים והמנהיגים, כמו אצל עמים אחרים.

עיקר ההשתמשות בגימטריא ממין השני, כלומר: בחלוף אותיות ומלים על־פי ערכן המספרי, היה — לפרש את דברי התורה באופן אחר מפשוטם של מקראות. השאיפה להתאים את הדעות החדשות, שנוצרו בעם או שנתקבלו מעמים אחרים, אל הדברים הכתובים בספר־התורה, או גם למצוא אותן רמוזות בתורה, יצרה את הצורך לבקש דרכים חדשים בפירוש הכתובים, והגימטריא היתה אחד הדרכים ההם. כך אָנו רואים מצד אחד את ידידיה האלכסנדרוני מכניס לתוך תורת משה את כל מה שלמד אצל חכמי יון ומה שחדש הוא, ומן הצד השני — את בעלי הסוד (ובזמן יותר מאוחר — את המקובלים) משתדלים להעביר אליה את דעותיהם הם. צורך כזה לא היה יכול להולד בימים שבהם קבלה הגימטריא את צורתה אצל היונים והרומאים, שלא היה להם אָז ספר מקובל וקדוש, כמו ספר התנ"ך אצל אבותינו.

אָנו רואים איפוא, שלא במקרה נתבצרה הגימטריא בספרות העברית בזמן קדום. הדבר נעשה בעקב סבות ותנאים, חיצוניים ופנימיים, שהיו מוכרחים להביא לידי תוצאה זו.

* * *

את הזכר הראשון לגימטריא בספרות העולמית אָנו מוצאים באגדה יונית עתיקה[7], המספרת, כי בשנות המאה השביעית לפני ספירת הנוצרים שלח פטוזירים החוזה בכוכבים כדור־קסם נפלא אל נעתעפסו מלך מצרים. בכדור זה אפשר היה לנחש ולדעת סוף כל מחלה, היינו: לדעת, אם ירפא החולה או ימות. בשביל זה צריך היה לחבר ביחד את המספרים, המתאימים להאותיות של שם החולה, את מספר היום שבו נפל למשכב, יחלק את הסכום בעשרים ותשעה (זהו, בקירוב, מספר הימים בחודש הלבנה), לתפוס את העודף, הנשאר אחרי החלוקה הנ"ל: אם המספר הנחלק היא 57, אָז יהיה העודף [illegible]), ולמצוא אותו על הכדור. השטח של הכדור היה נחלק לששה תאים, שבהם נכתבו כל המספרים מאחד עד עשרים ותשעה. שלשת התאים העליונים היו תאי־החיים, ושלשת התחתונים — תאי־המות. לפי התא, שנמצא בו המספר המבוקש, ידעו לא רק, אם יקום החולה ממחלתו אי ימות, כי־אם גם מתי יהיה סוף המחלה[8].

האגדה הזאת מענינת מנקודת־הראות של החקירה ההיסטורית, מפני שהיא מראה לנו, כי עוד בתקופה הקדומה, שבה נוצרה, כבר היתה בין היונים מסורה על־דבר השואת מלים למספרים. אבל בשביל התפתחותה של הגימטריא עצמה חשובה יותר הדוגמה, הנמצאת באחד מספרי הברית החדשה, שכולם השפעו מן הדעות, ששררו בעולם־המחשבה העברי. בחזיונו של יוחנן (יג, יח) אָנו קוראים: „והמשכיל יחשב את מספר החיה כי מספר אדם הוא ומספרו תרס"ו". פסוק זה הוא אחד מצנורות־ההשפעה, שדרכו עברו הדעות הגימטריאיות מן היהודים אל הנוצרים. הפסוק הזה הקדיש את הגימטריא בעיני התיאולוגים הנוצרים בזמנים שונים ויכריח איתם לטפל בה ובמקורות העברים, העוסקים בה. עוד אירינאוס ישב על מדוכה זו. לפי דעת החוקרים החדשים, מספר זה הוא הגימטריא של השם נ ר ו ן ק ס ר (סכום המספרים 50, 200, 6, 50, 100, 60, 200 עולה תרסו), וכפי הנראה, השתמש המחבר פה בגימטריא — מיראה מפני מושלי רומא. הדוגמה הזאת תשמש איפוא אילוסטראציה יפה למה שנאמר בראשית מאמרנו.

* * *

אָנו עוברים עכשיו אל הגימטריא בספרות התלמוד והקבלה. אף כי ספרות הקבלה, הנמצאת בידינו, נכתבה בזמן מאוחר, הנה אין שום ספק בדבר, שחלק גדול מהדעות המובעות בספר יצירה והזוהר גמלו כבר בזמן התסיסה הרוחנית הגדולה, שהתחוללה בעם ישראל סמוך להחורבן המדיני, תסיסה, שתוצאותיה היו — המשנה והתלמוד מצד אחד והנצרות וכתות האיסיים והיודעים למיניהם — מן הצד השני.

וקודם כל יש להעיר על ההבדל הגדול שבין התיחסותם של בעלי התלמוד אל הגימטריא לזו של המקובלים או של בעלי הסוד בכלל. אצל המקובלים היתה הגימטריא אחד היסודות היותר חשובים של שיטתם המעשית והעיונית. הגימטריא היתה נחוצה לקבלה כאויר לנשימה. המקובלים השתמשו בה גם כדי למצוא יסודות שיטתם בתנ"ך, וגם

[3] בגימטריא זו החלוף נעשה ככה: האות הראשונה של האלף־בית (א) נחלפת באות האחרונה (ת), האות השניה (ב) באות השניה מן הסוף (ש), וכן הלאה. באופן כזה מתחלפות אותיות ב ב ל לאותיות ש ש ך, ואותיות כ ש ד י ם לאותיות ל ב ק מ י)

[4] עיין פירוש רש"י על המלה גימטריאות במסכת סוכה דף כח, א.

[5] עיין Dictionnaire de Paleographie, שיצא לאור על־ידי M. Migne (פאריז 1854), עמוד 919.

[6] שם.

עיין במאמרו של הפרופיסור ד. י. סמית על־דבר המתימטיקה והכמת הרפואה ברבעון Annals of Medical History, כרך ראשון, 1917, חוברת ב, עמוד 127.

[8] בספרו של ברוגש Steinschriften und Bibelwort עמוד 314 אנו קוראים על־דבר כתבות מענינות על קירות מקדש־עדפו במצרים. כתובת אחת, למשל, מספרת, כי אורך המקדש הוא 113 אמות באופן כזה: „מרוע? יען כי י ל ד ע ב ר ב ת ו ך המקדש" המלות המפוזרות מכילות את האותיות הנחוצות לכתיבת המספר 113. ברוגש רואה בזה השפעת יון.

כדי להעלים את כונת דבריהם מאלה שלא היו יודעי ח"ן (חכמה נסתרה). הם אמנם השתמשו למטרה זו גם באמצעים אחרים, אבל אחד האמצעים היותר נכבדים אצלם היתה הגימטריא. מה שאין כן בבעלי התלמוד; להם היתה הגימטריא מעין שעשועים, דבר המענג ומחדד את השכל („נוטריקין וגימטריאות פרפראות לחכמה"), אבל לא דבר רציני, שאפשר לסמוך עליו בענין השוב. ולמרות מה שרבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי מנה אותה בין ל"ב המדות, שהתורה נדרשת בהן[9], השתמשו בה בעלי התלמוד על־פי רוב רק למדרשי־אגדה ול„מילי דבדיחותא". רק במקום אחד השתמשו בגימטריא הרלב"ג, ואף שם יש גם ראיה אחרת לדבריהם. המקום הזה נמצא במסכת נזיר (ה, א). על דברי המשנה „סתם נזירות שלשים יום" הגמרא שואלת: „מנא הני מילי? אמר רב מתנא: אמר קרא: קדוש יהיה — יהיה בגימטריא תלתין הוו".

דוגמה יפה של בדיחה, המיוסדת על גימטריא, אנו מוצאים בספור על־דבר רבי ובני רבי חייא (סנהדרין, לח, א): „יהודה וחזקיה בני רבי חיי הוו יתבו בסעודתא קמי רבי (היו יושבים בסעודה לפני רבי). אמר להו: אגברו חמרא אדרדק, כי היכי דלימרו מילתא (הוסיפו יין לילדים, כדי שיאמרו דבר (בין האיכבים ובין שנשתכרו). פתחו ואמרו: אין בן דוד בא עד שיכלו שני בתי אבות מישראל, ואלו הן: ראש גולה שבבבל ונשיא שבארץ ישראל. אמר להם: בני, קוצים אתם מטילים לי בעיני? אמר לו רבי חייא: רבי, אל ירע בעיניך: י י ן ניתן בשבעים אותיות (עשרה, וחמישים הרי שבעים) וסוד ניתן בשבעים אותיות (ששים, ששה וארבעה הרי שבעים), נכנס י י ן יצא ס ו ד".

בעלי האגדה השתמשו בגימטריא במקומות שפשוטו של מקרא לא השביע את דמיונם הנלהב. למשל, ההערה במסכת נדרים (לב, א) על הפסוק (בראשית יד, יד): וישמע אברהם כי נשבה אחיו וירק את חניכיו ילידי ביתו שמונה עשר ושלש מאות וירדף עד דן, — „איכא דאמרו (יש אומרים): אליעזר הוא דהושבניה הכי הוו" (שחשבונו כך הוא, כלומר שהגימטריא של שמו היא שלש מאות ושמונה עשר). ובאמת, בתור אגדה הרויח הספור על־ידי זה הרבה.

ובמסכת ברכות (ח, א): „תשע מאות ושלשה מיני מיתה נבראו בעולם, שנאמר: למות תוצאות; ת ו צ א ו ת — בגימטריא הכי הוו".

ובמסכת שבת (קמה, א): „ר' יהודה אומר: נ"ב שנה לא עבר איש ביהודה, שנאמר: על ההרים אשא בכי, מעוף השמים ועד בהמה נדדו הלכו: ב ה מ ה — בגימטריא הכי הוו".

אנו מוצאים בתלמוד גם דרשות גימטריאות, שהשפעתן על הפולקלור העברי עודנה ניכרת עד היום הזה. למשל, האגדה העממית היפה על־דבר ל"ו הצדיקים, הנמצאים בכל דור ודור, בודאי שנוצרה בעם על־ידי הדרשה של אביי (סוכה, מה, ב): „לא פחות עלמא מתלתין ושיתא צדיקי דמקבלי אפי שכינה (אין בעולם פחות משלשים וששה צדיקים, המקבלים את פני השכינה) בכל יום, שנאמר: אשרי כל חוכי לו; ל ו — בגימטריא תלתין ושיתא הוו".

בעלי התלמוד השתמשו גם בחלוף האותיות, המצטרפות למנין עשרה, והן הזוגות א"ט, ב"ח, ג"ז, ד"ו ביחידות, והזוגות י—צ, כ—פ בעשרות. דוגמה כזו נמצאת בסוכה נב, ב: „אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: יצר הרע מסיתו לאדם בעולם הזה ומעיד עליו בעולם הבא, שנאמר: מפנק מנוער עבדו ואחריתו יהיה מנון, שכן באטב"ח של רבי חייא קורין לסהדה מנון". (הסמ"ך מתחלפת במ"ם, מפני שביחד הן עולות מאה, הה"א — בזיי"ן, מפני שלכל אחת מהן אין „זוג", הדל"ת — בוא"ו והה"א — בנו"ן).

בספרות המדרשית יש לגימטריא אותו האופי, שיש לה בתלמוד. ההבדל הוא רק בכמות, מפני שהגימטריא קרובה יותר אל האגדה מאשר אל ההלכה. ולכן אנו פוגשים בספרות המדרשית גימטריאות במספר רב. הדוגמאות הבאות להלן הן מאלה, שנראות כמעניינות ביותר.

במדרש רבה, במדבר, יא: „השטן בגימטריא שס"ד — מנין ימות השנה, שליט להלשין בכולן חוץ מיום־כפור".

ובשמות רבה, פרק טו: „הן עם לבדד ישכן" — מהו הן? כל האותיות מזדווגין, חוץ מב' אותיות הללו. כיצד? א"ט הרי יו"ד, ב"ח הרי יו"ד, ג"ז הרי יו"ד, ד"ו הרי יו"ד; נמצא ה"א לעצמה. וכן האות נו"ן אין לה זווג: י"צ הרי ק', כ"פ הרי ק', ל"ע הרי ק', מ"ס הרי ק'; נמצא נו"ן לעצמה. אמר הקדוש ברוך הוא: כשם ששתי אותיות הללו אינן יכולות להזדווג עם כל האותיות אלא לעצמן, כך ישראל אינן יכולין להדבק עם כל האומות אלא לעצמן".

קטע זה מובא גם אצל שטיינשניידר בראשית חבורו על־דבר המתימטיקה אצל היהודים[10], והוא מעיר על זה: כ נ ר א ה , יש בזה השפעת האריתמטיקה היונית. עד כמה קלע שטיינשניידר בהשערתו זו אל השערה, אפשר לראות מזה, שבשנת 1901, כלומר שמונה שנים אחר אשר כתב שטיינשניידר את הדברים ההם, הוציא לאור החכם הייברג בהדין־וחשבון של הקונגרס להיסטוריה, שהיה בפאריז בשנת 1900[11], כתב־יד יוני מתימטי, שנכתב בשנות המאה השלישית לספירת הנוצרים, ושם נמצא החלק האריתמטי של המדרש, המובא למעלה, כ מ ע ט מ ל ה ב מ ל ה.

בעלי המדרש חבבו את הגימטריא כל־כך, עד שלפעמים התאמצו למצוא אותה אפילו במקום שאינה. למשל, המאמר במדרש במדבר רבה, יח: „ י ר א ת — בגימטריא תריא, ו ת ו ר ה בגימטריא תריא. ויראה

[9] „מדר בט: מרשי גימטריא תרי אפי חד בחילוף האותיות וחד שריא בחשבוני האותיות" — עיין ברייתא דל"ב מדות בסוף מסכת ברכות, דפוס ראם.

[10] עיין „ביבליאטעקא מאטעמאטיקא" לשנת 1891, עמוד 69.

[11] Annales Internationales d'Histoire (Congres de Paris 1900, 5e Section) Paris 1901

ותורה עמם (כלומר: ש ת י מלים, שהגימטריא שלהן היא תרי"א) — הרי תרי"ג; או מאמר אחר באותו פרק: „צ י צ י ת — ת"ה, וח' גרורין וה' קשורין — הרי תרי"ג; — כל אלה היו מעין שעשועים מנימוטכניים. העיקר היה לא ל ה ו כ י ח, שמספר המצוות הוא תריג, — דבר זה כבר היה ידוע ומקובל בשעה שנתחבר המדרש ההוא — כי־אם להשפיע על הקורא או השומע, כי בכל פעם שיראה את הציציות, יזכור את דבר תרי"ג המצוות.

רגש של נקמה ושמחה לאיד המן ומפלתו אנו מרגישים בדרשה זו, באסתר רבה, פרק ו: „ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך; ה כ ס ף — בגימטריא מאה וששים וחמישה. כמו ה ע ץ — חושבניה דדין כחושבניה דדין".

(המשך יבוא).

מאת
ישראל זנגביל.

עקר־הלאמים

תרגם ברשות המחבר [illegible]
א. ש. אורראנב.

[illegible]

[illegible] לדברי הפרופיסורים [illegible] כי [illegible] היא [illegible] א נ [illegible] אמנם [illegible] שלא היתה מדינה לאומית [illegible] שלא היתה מדינה בעלת גזע אחד [illegible] את היהודים — „הדוגמה הראשונה של לאום במובן מודרני" — ואולי גם את בבל ואת ארץ הסינים. כשאני לעצמי, אני מעיז להגיד, כי, לפי עניות דעתי, היה היה עם מיוחד בבבל עוד לפני ערוך המורבי את כפר החוקים שלו וכי ה„בני העברים" היה משונה משאר העמים [illegible] לפני זה, אפילו אם לא נוסדה מדינתו במאת־השנים הל"ז לפני ספירת הנוצרים, כדעת הפרופיסורים שלו. אולם „אשור, פרס ויון — [illegible] משלו על אחדים מהעמים הזרים אשר לא מעט [illegible] יוליוס קיסר וטאציטוס מתארים בגאליה ובגרמניה. אולם אם הגויים המודרניים יצאו מהריסותיה של מלכות רומה, הרי בעל־כרחך היו גויים קדמונים, אשר שמשו חומר לבנינה. והלא מגדיר הירודוטוס את המושג גוי להוראת קבוץ, שיש לו דם משותף, מנהגים משותפים ודת משותפת? היו ימים, אומר קיסר, אשר [illegible] על הגרמנים; הם שלחו מושבות מעבר [illegible] היתה להם לאומיות כל שהיא? והבלגים, אשר [illegible] את שכניהם דורות רבים אחרי כבושו של קיסר? והגרמנים עצמם — אותו הגזע של כהולי־העינים וארמוני־השער, אשר טאציטוס [illegible] את [illegible] עם כהניהם, מלכיהם, מצביאיהם [illegible] אם היתה הלאומיות בלקייר בימי [illegible] או הכנסיה [illegible] על שלטון המדינה, או בזמן [illegible] לפני עיבד להמלוכה [illegible] לא היתה אלא ישנה. אפשר, כי ל„עיקר" היתה אף בשנות המאה התשע־עשרה; אולם יכולים אנו להיות בטוחים כי [illegible] הערתו של מרדכי ב„דניאל דירונדה", האומרת: [illegible] ובאמת [illegible] להכריז על הלאומיות השורית? ההיסטוריה מראה לנו על מדינות ביהודה ויאפאן, שהושתתו תיכף לאחר תקופת־הנדידה של עמיהן על בסיס ההתפשרות בין הכח הדתי והחלוני, וכל אחת מהן בוראי פתחה לאומיות, ששמרה שערותיה כלפי שכניה. למצרים היתה ציביליזאציה עוד לפני בריאת העולם — לפי התאריך העברי. Alles ist schon da gewesen, — לרבות האימפריאליות המודרנית, שהיתה הופעה ספרדית־פורטוגלית־הולנדית עוד בטרם התפתח החוסן הימי. „האנארכיה האירופית", אשר מר ל ו א י ז ד י ק י נ ס ו ן [illegible] היציאה [illegible] של המדינה הסוביריניות, היתה אנארכיה [illegible] פורניה או פ י ט ו פ י בעד הונגריה. זרם הולך וזרם בא, התכווצות

[1] המחבר משתמש כאן במלה Nations ימבאר, כי הוראתה בעברית היא „גויים". — המתרגם.

[illegible]
[illegible]
[illegible] אני יושב [illegible]
[illegible] לארץ [illegible] אשר היא [illegible] בו".

ד.

[illegible] צרכו, וכי [illegible] ההדשה" [illegible] העיקרי בשביל מין־האדם, פנר תמיד [illegible] רולאנד רוז מודיע לנו בהתלהבות נמרצה, כי הלאומיות [illegible] מושג רוחני הוא, אשר לא ינוצח ולא יכלה לעולם". ויחד [illegible] מוסיף, כי הלאומיות היא „אינסטינקט, ואי־אפשר להגדיר אותו בדיוק". גם הפרופיסור ראמזיי מיואיר מודה, שקצרה ידו [illegible] את המושג, אף־על־פי שהוא „תכליתה של ההיסטוריה המודרנית." „אין אף נסיון בדוק ומנוסה אחד — הוא אומר — אשר על־פיו אפשר לדעת מה הוא גוי". [illegible] הקוראים לעצמם גויים יכולים [illegible] הרי אנו בני־חורין [illegible] המיוחדת. בקיצור [illegible] של המחשבה, אשר [illegible] אפילו מר א ר נ ו ל ד ט ו י נ ב י, היותר־מדעי בקרב הלאומיים, אומר: „צרוף מסוים של תנאים עלול ליצור לאום במקום אחד ושלא להשאיר רושם כלל במקום אחר". והלאומיות במובן הפוליטי עוד מגדילה את הערבוביה, כי בארצות אחדות מיוסדת היא על הכלל, שכל הנולד באורזה [illegible] אנכי [illegible]

[illegible] נ [illegible] נרדם באספות הפאנהילניות בשעה שוכוחים עיוניים היו על [illegible] „הלשון המתובלת בסממני המה החריף — כך מתאר גולדסמית את בוירק — הוסיפה לתת אמרי שפר" בשעה שחברי הפארלאמנט הפני לבם לסעודה שמנה. אולם בלא בירור ושפור הדברים איך יעלה בידינו לפזר את ערפלי הלאומיות? למאציני, הכהן הגדול של הלאומיות, כמו להלורד אקטון, ראש מתנגדיה, הלאומיות מתנה את [illegible] שמונה מונארכיות שולחות כעת את כרוז הלאומיות [illegible] אף־על־פי שכירובה של איטליה

[2] הדברים הללו נאמרו ל פ נ י המהפכה הרוסית. — המתרגם.

לקבל את הריפובליקניות ישבר את לבו של מאציני. כשזקני ישראל התעקשו ודרשו, כי דוקא מלך יהיה עליהם, למרות אזהרתו של שמואל וקנאתו של יהוה, טענתם היתה: „והיינו גם אנחנו ככל הגוים". המגמה העיקרית היתה לקבץ מסביב למלך אחד את כל השבטים והכתות, אשר התחילו כבר להסתגל אל חייהם החקלאיים החדשים ולהתבולל בפלחים עובדי־האלילים, ותפקיד זה של מלך בתור גם לאומי הוטעם זה לא כבר במלכותנו הרחבה, מרובת־הצבעים. נמצא, שהלאום נפלה הוא מן המדינה, שהיא כלי־מבטאו הפוליטי — או כלי־מישחיתו. L'Etat c'est moi אומר העם בחזונו של מאציני; אולם הדימו־ קראטיה עוד לא פתחה את שיטת־העצבים הדרושה לה, והעם נשאר נבדל מן המדינה כהלאום, המקיף גם את העם וגם את מעמד המושלים. כמו כן אל לנו לערבב את המושגים לאום, גוי וגזע. כי הגוי יש בו כדי להקיף הרבה לאומים, והלאום עלול לכלול כמה בנות המין של גזע אחד.

(המשך יבוא).

ת ק ו ן ט ע ו ת: בשני הפרקים הראשונים של „עיקרי הלאומים", שנדפסו בשבוע שעבר, נפלו השגיאות האלה: פרק א', שורה ששית מלמטה, חטיבה ראשונה, צ"ל „ע ו ר ר ר ה משנתם" במקום „ע ו ד ר ד ה"; שורה חמישית מלמטה צ"ל „ה מ ר ג י ש י ם, כי הרצון הכבוש הוא א ב י ־ המהשבה" במקום „המרגיישים . . . א ב ־ המחשבה". פרק ב', שורה שניה צ"ל בשנת 1917 במקום 1817.

חֲדָשׁוֹת וּמְאוֹרָעוֹת

— הועד הזמני לעניני הציוניות מודיע, כי אחדים מחברי האכס־ פדיציה הציונית עזבו ביום 4 מארץ את לונדון בצאתם לארץ־ישראל. ראש האכספדיציה, הד"ר חיים ווייצמאן, נתקבל, יום אחד קודם לכן לראיון על־ידי המלך גיאורג. לפי ידיעה טלגראפית מלונדון אל ה„עיתון הניו־יורקי", חברי האכספדיציה יצאו כבר לארץ־ישראל. אלו הם: ד"ר חיים ווייצמאן, יוסף קובן, ליאון סיימון, מ. זיף, ד"ר מונטאגו אדר (בא־כחם של הטיריטוריאליסטים) ומנהל חברת אנגלו־ פלשתינה, מר ז. ד. ליבונטין — כולם מאנגליה. בעבור האכספדיציה דרך צרפת נצטרפו אליהם: הפרופיסור סילוואן לוי ובא־כחו של הבארון בנימין רוטשילד, מר רוזנהק. מלבד אלה, משתתף באכס־ פדיציה זו, בתור בא־כח הממשלה הבריטית, מר וויליאם ארמסבי גור, גיסו של המיניסטר לבלוקאדה, רוברט ססיל.

האכספדיציה היתה ענין לענות בו בשבוע שעבר בפארלאמנט האנגלי. הנבחר פמברטון בילינג פנה אל ראש המיניסטריון בשאלה, מה בדעת הממשלה לעשות בענין שיבת היהודים לארצם. על זה ענה הלורד רוברט ססיל בשם הממשלה את הדברים האלה: „הממשלה, שמלאה את ידי ההסתדרות הציונית לבחור בקומיסיה לחקירת מצבן של המושבות היהודיות בארץ־ישראל, תתיחס ברצון לכל הצעה הבאה מצדה". על שאלת נבחר אחר (מיסטר ראמסיי) בדבר תעודת הקומי־ מיסיה הזאת, השיב מיניסטר החיצון, מר באלפור, את הדברים האלה: „הממשלה נענתה לבקשת ההסתדרות הציונית בלונדון בדבר משלוח קומיסיה ציונית לארץ־ישראל בקרב היותר אפשרי. תעודת הקו־ מיסיה הזאת הן: לחקור את מצבן ההוה של המושבות היהודיות בארץ־ישראל, לסדר את עבודת העזרה ולפקח על הקמת ההרוסות במושבות, שהמלחמה גרמה להן. ההסתדרות הציונית המרכזית הציעה (בתור חברי הקומיסיה) את שמותיהם של הד"ר ווייצמאן, יוסף קובן וליאון סיימון. עוד שמות אחרים ניתנו לעיני".

— מירושלים נתקבלה הידיעה, כי בית־הספר לחרושת ואמנות „בצלאל" נפתח מחדש אחרי היותו סגור שבועות מספר בגזירת השלטונות התורכים, שגרשו מירושלים שבוע קודם שנכבשה בידי צבאות האנגלים, את ראש המוסד, הפרופיסור ברוך שץ, ואת המנהל, הסופר העברי א. מ. ברוכוב.

— לפני זמן־מה התיצבה לפני הוויזיר הטורקי הגדול תלעת־פחה, ששה ימים אחרים בברלין, מלאכות יהודית ונכנסה עמו בדברים על עתידות היהודים בטורקיה. חברי המלאכות היו: הפרופיסור דזיימס ישראל, הפרופיסור לודוויג שטיין, הבאנקיר א. פ. מארקוס, יועץ־ המסחר גרשון סימון והד"ר אלפרד נוסיג. הראיון היה במעמד חבר הפארלאמנט הטורקי היהודי עמנואל קאראסו. חברי המלאכות הביעו את הרגשתם מתוצאות הראיון הזה בענינים העיקריים של המשא והמתן באו לידי הסכם עם הוויזיר הגדול. אולם פרטי השיחה הזאת ותוכנה לא ניתנו להתפרסם.

— באספה השנתית של חברת „גמילות־חסדים" בניו־יורק, שנקראה ביום א', 10 מארץ, החלט, על־פי הצעת אחד מעסקניה הראשיים, אדוארד ווייטבאל, לפתוח סניף של החברה הזאת בארץ־ישראל. סכום ההלואות שניתנו בשנת החשבון מטעם החברה לסוחרים ותגרים, עלה 783,500 דולאר.

בימים האלה הגיע לניו־יורק הרב הכולל של יהודי סרביה, הד"ר אלקאלי. הד"ר אלקאלי בא לכאן בעניני יהודי סרביה נגועי המלחמה ולעורר לתכנית זאת הדרושים מכספי באמריקה. (על פרטי שליחותו של הד"ר אלקלאי עיין ב„התורן" שנה רביעית, גליון מד, ב„מכתבים מישווייץ" מאת א. א. קאבאק.).

— על־פי הידיעות, שנתקבלו בלשכת הועד הזמני לעניני הציוניות, פרצו בקראקו, למברג ובעוד כמה ערים ועיירות בגליציה פרעות נגד היהודים. מנהלי הפרעות בכל המקומות היו מהאינטליגנציה הפולנית: בעלי פרופיסיות חפשיות וסטודנטים. הללו הפיצו במוסדות הממשלה השונים — בבתי־הספר, תחנות מסילות־הברזל ובבתי־ הקריאה — כרוזים להמון להכות ביהודים ולבוז את רכושם. בפרעות האלה נפצעו כמה מאות יהודים ורכושם היה לבז להפורעים.

— מירושלים נתקבלה הידיעה, כי שם נפטר בימים האלה הרב יוסף אליהו ווינוגראד. המנוח היה אחד מחשובי הרבנים בארץ־ישראל ועמד כמה שנים בראש הישיבה „תורת חיים". מותו הוא אבדה גדולה לישוב הישן בארץ־ישראל.

הַתְּנוּעָה הַלְאֻמִּית

ה ו ע ד ה ז מ נ י ל ע נ י נ י ה צ י ו נ י ו ת ע ל
ה ד י ק ל א ר א צ י ה ה צ ר פ ת י ת.

ביחד עם פרסום הדיקלאראציה הצרפתית בדבר שיבת־ציון שלח הועד הזמני לעניני הציוניות באמריקה אל הפדרציה הציונית בצרפת את הטלגראמה הזאת:

„הועד הציוני הזמני באמריקה מברך בברכה ובהוקרה רבה את הדיקלאראציה של הממשלה הצרפתית, ההולכת שלובת־זרוע עם הממשלה הבריטית ועשה רצון ליסד מקלט־בית ליהודי בארץ־ישראל. המעשה הזה הוא לפי רוח החופש והצדק, המפעם מאז ומעולם את הריפובליקה הצרפתית. עוד בימים מקדם כשנגה החופש האינדיבי־ דואלי שולל מאת היהודים בכל הארצות, היתה צרפת מן הראשונות הרבה בשויון־זכויותיו של האדם ובזכויותיהם האזרחיות של היהודים, וכיום הזה צרפת, בהסכם בעלות־בריתה, מכריזה שוב על החופש והשויון, והפעם — על אלה של הלאומים הקטנים. בערב התגשמות תקותנו, תקות שנות אלפים, מביע העם היהודי את ברכתו ותודתו לממשלת העם הצרפתי, שנלחם בעד רעיון החופש האנושי, אחוה וצדק והגין עליהם כל הימים".

על החתום באו: לואיס ד. בראנדייס, סטיפן ווייז, א. ז. לוין־ אפשטיין, יעקב דיהאאז.

* * *

מ ו ע צ ת צ י ו נ י ה ו ל נ ד י ה.

ציוני הולנדיה קראו את מועצתם השנתית השמונה־עשרה ביום 25 ו־26 דצמבר שעבר בעיר צוואלה. במועצה השתתפו מאה וארבעים

צירים מכל קצוי הולנדיה. בין המשתתפים היו גם חברי הועד הפועל הציוני העירוני: יונה פישר ויוליוס סימון.

אחרי פתיחת המועצה על־ידי נשיא ההסתדרות הציונית בהולנדיה, נ. די־לימו, קרא המזכיר דין־וחשבון על פעולות ההסתדרות בשנה שעברה. לפי הדין־וחשבון הזה, מגיע מספר האגודות הציוניות בהולנדיה ששים וארבע [illegible] ואלף חברים במרכזי היהודים. שנשמעו אחרי קריאת הדין־וחשבון, עמדה שאלת הקונגרס היהודי בהולנדיה. רבים מן הצירים בקרו בקורת חריפה את הועד המרכזי על היתרונים הרבים בתכנית הקונגרס, שעשה לחברת „כל ישראל חברים“ ולהיט"א, למען האחדות והשלום. רוב המתוכחים דרשו כי בתכנית הקונגרס היהודי בהולנדיה יוכנסו אותם העיקרים שבתכניות הקונגרס היהודי באמריקה ושל הכנסיה הכללית של יהודי רוסיה. העומדים בראש הועד המרכזי, בהשיבם על דברי המבקרים התאמצו להצדיק את מעשה־הפשרה עם המפלגות הבלתי־ציוניות על־יסוד התנאים המיוחדים, שבהם ניתנה היהדות ההולנדית. דעתם גם היא אינה נוחה מפשרות אלה [illegible] משאיפותינו הלאומיות. אולם צריך להביא בחשבון את תנאיה המיוחדים של היהדות ההולנדית. כי לא הרי תנאי החיים היהודיים בהולנדיה כתנאי ארץ שבריטניה ואמריקה. בארצות האחרונות העם היהודי ההמונים הגדולים לאומי היא, ואילו יהודי הולנדיה רובם שקועים בהתבוללות וטמיעה, ואי־אפשר לבוא אליהם בדרישות לאומיות קיצוניות. לבסוף החליטה הועידה לאשר את פעולת הועד המרכזי בנדון זה בתנאי, שהסתדרות יקבע בתכנית בסעיף הנוגע לארץ־ישראל, במקום המלים „התרבות לאומית בפלשתינה“ את תוכנה של הפרו־גראמה הבאזילאית.

הקרן הקיימת לישראל והכנסותיה בשנת 1917.

שנת שפע וברכה היתה השנה שעברה (1917) להקרן הלאומית. למרות צוק העתים והתרוששות ההמונים היהודים הגדולים במשך שנות המלחמה האלה בכל הארצות היתה שנת 1917 המרובה־בהכנסות להקרן־הלאומית מיום הוסדה. הסך הכולל של התרומות האלה בשנת 1917 מגיע על־פי שער הכספים ההוה 1,747,278 פראנק, אולם על־פי שער הכספים, הרגיל בשנים כתקונן, עולה הסכום הזה 2,730,011 פראנק. ומפני שחלק הגון מן התרומות יבוא לידי גוביינא רק לאחר גמר המלחמה, בשעה שמצב הכספים ישוב לסדרו ולתקונו, יש לקוות, כי הפסד הקרן הלאומית בעקב ההבדל, השורר עכשיו בשער הכספים, לא יהיה גדול ביותר. אולם גם לאחר נכיון ההפסד המסופק הזה מצטיינת השנה שעברה בהכנסותיה של הקרן הלאומית משאר השנים הקודמות לה. גם בשנת־השלום היותר טובה לה (1913 — השנה לפני פרוץ המלחמה הנוכחית) לא הכניסה הקרן הלאומית יותר ממיליון פראנק, ובשנה שעברה עלו הכנסותיה כמעט פי־שנים, לפי שער־הכספים ההוה, וכמעט פי־שלשה, לפי שער־הכספים הרגיל.

התרומות בשנת 1917 נתקבלו מהארצות האלה: מרוסיה — 475,312 רובל, מאויסטריה — 447,662 כתרים, מאמריקה הצפונית — 73,502 דולאר, מגרמניה — 149,368 מארק, מנפות פולניה וליטה הכבושות בידי הגרמנים 3,692 מארק, מהנפות הכבושות בידי האויסטרים — 72,463 כתרים, מהולנדיה — 28,767 פלורין, מאנגליה — 1,396 לירה שטרלינג, מארגנטינה — 13,378 פיזוס, מקנדה — 4,056 דולאר, מאונגריה — 18,526 כתרים, מאפריקה הדרומית — 639 לירה שטרלינג, מהארצות הסלאביות הדרומיות — 14,940 כתרים, מבולגריה — 13,846 ליוואס, משווייצריה 11,572 פראנק, מבלגיה — 8,329 פראנק, מצרפת (טונים בכלל) — 6,978 פראנק, ממצרים — 255 לירה שטרלינג, מארץ יון — 6,425 פראנק, מאסיה המזרחית — 160 לירה שטרלינג, משוויידיה — 2,542 כתרים, מדאניה — 2,447 כתרים, מאויסטראליה — 83 לירה שטרלינג, מזילנדיה החדשה — 52 לירה שטרלינג, מאיטליה 697 לירה, מחינה 20 לירה שטרלינג, מברזיליה — 192 פלורין, מספרד — 300 פראנק, מנורווגיה — 85 כתרים, מארצות שונות — 460 כתרים.

בין הסכומים שנכנסו בימי האחרונים יש לציין את עזבונו של המנוח קארל הירש מווינה, שהשאיר אחריו סכום של עשרים אלף כתרים לטובת הקרן הלאומית.

בימים האחרונים התקיימו מועצות חשובות בעניני הקרן הלאומית בארצות שונות. בברלין נקראה בסוף דצמבר שעבר מועצה של באי־כח הקרן הלאומית בגרמניה. במרכז הענינים, שבהם דנו הנאספים, עמדה שאלת הגדלת הכנסותיה של הקרן הלאומית בסכומים הגונים, שיתאימו לתפקידה הגדול הצפוי לה בעתיד הקרוב. לתכלית זאת נמנה ונגמר להוסיף לראש וראשונה ל„[illegible]“ (מין תרומה חדש), שכל ציוני וציונית מחויב להתום עליה לפי יכלתו החמרית.

מועצה דומה לזו נתועדה כמעט בעת ובעונה אחת גם בלונדון. במועצה זו השתתפו באי־כחן של האגודות הציוניות השונות בלונדון ועָרי המדינה. היושב־ראש, נחום סוקולוב, המעיד בנאומו את חשיבות הקרן הלאומית בהתפתחות ארץ־ישראל העתידה לבוא. [illegible] על ארץ־ישראל, להיות מן הראשונים בגדלת [illegible] הלאומית ועשותה לכלי־מכשיר היותר חשוב בתחית הארץ ובנינה.

האגרונום אטינגר הציע לפני הנאספים תכנית מפורטה בדבר עבודת הקרן הלאומית בארץ־ישראל בעתיד הקרוב. על־פי התכנית הזאת, תוסדנה בארץ־ישראל שלשים מושבות יהודיות חדשות, בת מאה משפחות כל אחת מהן. יסוד כל המושבות האלה צריך לעלות בסכום של שבעים וחמשה מיליון פראנק, ששליש ממנו — בקרקע צריכה לספק הקרן הלאומית; השאר צריך לבוא מהמתישבים עצמם וממקורות אחרים.

מנהל „חברת אנגלו־פלשתינה“, מר ז. ד. ליבונטין, הציע לגשת תיכף לקבוץ חמשה מיליונים פראנק, שיספיקו לקנית אלף נחלות בארץ־ישראל בשביל אלף משפחות [illegible]

בין שאר ההחלטות, שנתקבלו במועצה זו [illegible] אחד: תעודתה של הקרן הלאומית היא לרכוש קרקע ארץ־ישראל ולעשותו לקנין כל הלאום, כדי למנוע בעד התקלות השונות הצפויות מקנין היחיד של הקרקע לגאולת אדמתה של ארץ־ישראל; הקרן הלאומית תעשה לכלי מכשיר חשוב גם לברור ההתישבות של יהודים, המתבססת על היסוד הלאומי.

שונות

„אילו היה הרצל חי“.

בשם זה נדפס מאמר ב„העם“ המוסקבאי מאת בן־ציון כץ ביחס עם פרסום הדיקלאראציה הבריטית בדבר שיבת־ציון. כותב המאמר מוסר את זכרונותיו על הרצל בהיות האחרון בפטרוגראד (פטרסבורג — בימים ההם) בקיץ שנת 1903, לרגל עניני הציוניות. הרצל [illegible] סופרים עברים, ובתוכם גם את בן־ציון כץ, וגלה להם את השקפתו על עתידות הציוניות המדינית. תוכן השיחה הזאת לא ניתן להתפרסם ברפוס מטעמים מדיניים. אולם עכשיו, כש„הטעמים המדיניים“ בטלו בתוקף המאורע ההיסטורי הגדול בקורות הציוניות, הגיעה השעה, לפי דעת בעל המאמר, לפרסם את השיחה ההיסטורית הזאת ברבים. ובזה הננו מביאים את רובי דבריו.

„הקרואים — מספר בן־ציון כץ — היו: באי־כח ה„וואסחאד“, הד"ר י. ד. [illegible], גרוזנברג, באי־כח „הזמן“ השבועי, שיצא אז בפטרוגראד, כותב הטורים האלה, ומר ש. רוזנפלד. מלבד זה הוזמן גם הסופר הד"ר י"ל קאצנלסון. בשיחה זו השתתף גם הד"ר ניסן קאצנלסון, שלוה את הד"ר

הרצל בדרכו זו. הרצל הביע את שמחתו על שעלתה לו להזדמן בכנופיה אחת עם באי־כח העתונים של היהודים ברוסיה ולשוחח אתם על הרעיון הציוני. אחר־כך פנה אל הנאספים ובקשם, שיודיעו לו את דעתם על המצב ברוסיה. האדונים סיוו וגרוזנברג העירו את הרצל, שאי־אפשר כלל להאמין בהבטחותיו של פליבה, וכי המצב בכלל הוא קשה מאד. הרצל השיב בצחוק, שפליבה לא יכול לרמות אותו; כבר היה לו עסק עם אנשים רעים כאלה. הנאספים לא הסכימו בכלל להאופטימיות של הרצל בנוגע להבטחות מצד רוסיה והתכוונו להעביר את נקודת־הכובד של השיחה על־דבר הציוניות בכלל ועל הפרספקטיבות השונות. הרצל בקש, שכל מי מן הנאספים שיש לו איזו שאלה ישאל רק ישיב בהפסקה.

„הראשון, שפנה אליו, היה המנוח ד"ר י"ל קאצנלסון. הוא הגיד, שהרעיון הציוני יקר לו מאד, ואת כל נפשו הוא נכון להקריב בשביל הגשמתו, אבל הרי הדבר הזה אינו תלוי בידנו. ארץ־ישראל נתונה בידי הטורקים, ומה יהיה, אם לא יתנו לנו להתישב בה? העם כולו לא יוכל להשען על הנס, ולפיכך מוצא הד"ר קאצנלסון, שלעת־עתה עלינו לדאוג למצוא טריטוריה אחרת, מפני שלחיות עתה ברוסיה ממש אי־אפשר. המצב נורא מאד.

„הד"ר הרצל, אף־על־פי שענין אוגאנדה היה כבר מוכן בידו, — בעבור שבועים פרסם אותו מעל בימת הקונגרס — לא הראה שום סימן של הסכמה לדברי הד"ר י. ל. קאצנלסון, אלא השיב לו, שלאי־דיאה גדולה דרוש מרחב גדול ויש יותר בטוח לשוט בסירה קטנה מאשר באניה גדולה גם בים גדול וסוער. הרעיון הציוני דורש אמנם מעוף גדול ורחב, אבל יש בו ברעיון זה להביא את האנשים למעוף כזה, מה שאין כן רעיונות פעוטים, כמו מציאת טיריטוריה איזו שתהיה.

„אולם הדברים האלה לא הרגיעו קצת מן הנאספים, ביחוד הרבה הד"ר גרוזנברג להקיף בשאלות את הד"ר הרצל: איזו תקוות פולי־טיות יש לנו? רוסיה בודאי תהיה נגד משאלותינו בארץ־ישראל, וביחוד לא תתן לנו טורקיה לגשם את הרעיון הציוני. הטורקים הם עם פרא, וכו'. הרצל לא עצר ברוחו והוציא את השעון שלו, ובהחזיקו אותו בידו אמר: ע ם ה ש ע ו ן ב י ד א פ ש ר ל ה ג ב י ל א ת ה ז מ ן ש ל ה ל ו ק ת ט ו ר ק י ה. כ ל א ד ם, ש י ש ל ו ה ב נ ה פ ו ל י ט י ת, י ב י ן א ת ז ה. ט ו ר ק י ה ל א ת ו כ ל ל ה ת ק י י ם ה ר ב ה ע ו ד נ י ל ה י ו ת מ ו כ נ י ם ל כ ך. ה ד ב ר י ה י ה ב ק ר ו ב.

[illegible]

„המאורעות, שבאו אחר־כך, הסיחו מן הלב את השיחה ההיסטורית ההיא ואת נבואתו הפוליטית של הרצל, שנבא בימים הקשים ההם. ידעתי רק, כי הרצל האמין בציוניות הפוליטית רק מפני שהאמין, ש ט ו ר ק י ה ת ה ל ק".

ב י ן ה פ ט י ש ו ה ס ד ן.

להגפות, שעל יושביהן היהודים עברה כוס הפורענות של המלחמה עם כל משלחת מלאכיה הרעים המלוים אותה, נוספה בזמן האחרון עוד נפה אחת, והיא הדבר האוקראיני: התושבים היהודים בדרום־רוסיה, מלבד שהם מיטשטשים מפגע ימי הממשלה הרומנית נעשו גם מטרה לזדון לבם של ההמונים החשוכים, הפורעים פרעות ביהודים ומחריבים קהלות יהודיות שלמות. ביחוד גדלה הרעה בפלך ביסא־ראביה. ההתנגשות התכופה בין צבאות הבולשביקים והרומנים עשתה שם את חיי היהודים הפקר, ודם נתונים ממש בין הפטיש והסדן. בעיירה זיכאראן נערך פוגרום, שבו נהרגו עשרים וחמשה ילדים ועשרות אחרות נפצעו פצעים קשים. הרכוש של היהודים היה לבז.

סופר של העתון הפטרוגראדי „נאש וייעק" (היוצא במקום ה„רעטש") כותב על המאורעות האחרונים בביסאראביה את הדברים האלה:

„היהודים הם שוב כדור־המשחק בידי החיילות הנלחמים. בכל מקום עברו הם עינויים קשים. בהרבה מקומות נחרבו עד היסוד העיירות הפורחות והנחמדות קאגול, קאגראד ובאלגראד — במחוז איזמאיל החיילים החריבו את הכרמים שבסביבותיהן ושסעו וביזו ימים שלמים בכרמים. ביחוד היתה פגיעתם קשה בעיירה באימאר־לה. כמעט כל התושבים היהודים נהרגו ונשיהם ובנותיהם עונו על־ידי פריצי החיות האלה בצורת אדם.

„לכתחילה נכנסו הצבאות הרומנים בביסאראביה על־מנת להגן על חיי התושבים ממעשי האלמות של ה„בולשוויקים"; אולם לאחר זמן מועט התחילו לחקות את מעשיהם של האחרונים, ועוד עלו על הבולשביקים אף באכזריותם ובפראותם. בביסאראביה שוררת כעת אנארכיה גמורה. על היהודים נתכה חמת הפורענות הזאת יותר מעל שאר התושבים. גדול הוא האסון ותקוה לעזרה אין".

* * *

ח ד ש ו ת ס פ ר ו ת י ו ת.

יצא לאור גליון־פסח של הירחון לבני הנעורים „שחרות", וזה תכנו: א) עזרת ד' (אגדה עממית לפסח) — ד"ר ב. אשכנזי, ב) הצנצנת (ספור) — פ. ב. ליפניקר, ג) קרבן פסח אצל השומרונים — מ. אברמסון, ד) חמץ שלא נמכר (ספור) — ש. זאק, ה) תינוקות עברים (מכתב אל הקוראים) — העורך, ו) ילדים שלשון אמם היא עברית (מערכת תמונות), ז) חד גדיא (בחרוזים) — דניאל פרסקי, ח) מחיי בתי־הספר, שחוק, שעשועים וחידות.

— בגליון „העם" המוסקבאי מיום כ"א כסלו אנו קוראים את ההודעה הזאת אל הקוראים: „המהומה הגדולה, שעברה על המדינה בכלל ועל מוסקבה בפרט, נגעה לרעה גם בעתוננו וגרמה להפסקתו לזמן־מה. בית־הדפוס, שבו היה „העם" נדפס במכונה רוטאציונית, נתפס על־ידי ה„בולשביקים" לצרכי עתונם הרשמי „איזוו. וואיענג־רעוו.־קאמ.", ואין לנו בשעה זו שום אפשרות טכנית להוציא את עתוננו כסדרו. כ ע ת א נ ו ע ס ו ק י ם ב ס ד ו ר ב י ת־ד פ ו ס מ י ו ח ד ל נ ו. אנו מקוים, שבעוד ימים מעטים נוכל להודיע לקוראינו על־דבר ריאורגאניזאציה טכנית גמורה של „העם", כדי שיוכל למלא את תפקידו בשעה השובה זו".

* * *

ת ר ו מ ו ת ל ק ו פ ת ה ס ו פ ר י ם.

במערכת „התורן" נתקבלו התרומות האלה לקופת הסופרים העברים נגועי המלחמה: מ ל ו ם ־ א נ ג י ל י ס ש ל ק א ל י פ ו ר ־ נ י ה, על־ידי יוסף גולד וישראל אוכמאן: יוסף גולד — 6.50 דולאר, ד"ר בלאס — 4 דולאר, ד"ר ריינהולדס, ד"ר וורנה וישראל אוסמאן — כל אחד 1 דולאר, מ. קויפמאן, אברהם שפירא ופ. שרייבר — כל אחד 50 סנט. סך־הכל בגליון זה 15 דולאר. — ביחד עם התרומות הקודמות נכנס עד עכשיו לקופת הסופרים סך של $779.73.

* * *

מ ח י י ה א ג ו ד ו ת.

— אגודת „בני עם חי", ניו־יורק, עורכת במוצאי־שבת, ג' ניסן, בעיר־תקיעים נשף פרידה לכבוד חבריה, שהתנדבו לגדוד העברי, העוזבים את ניו־יורק בעשרים ואחד למארץ. החברים מזמינים לביא. אורחים רצויים.

— באספה האחרונה של „אגודת המורים העברים בניו־יורק וסביבותיה" נתקבלו ההחלטות האלה: להוציא בקרוב מחזור של שירים, מחזות ודקלומים לכל חגי השנה. כל אחד מהנאספים התחייב להכנים לקופת האגודה לתכלית זאת חמשה דולארים. בבחירות, שהיו באותה אספה נבחרו אלה בתור חברי הועד הפועל: מ. אליאבזין, ה. בראווירמאן, ז. הלר, ק. וויטמאן, מ. סלאווקין וש. עדדברג.

הוצאת „אסף" ניו-יורק

יצאו לאור עד עתה:

א) **ראובן בריינין**: כתבים נבחרים, כרך ראשון (ספורים, ציורים ורשימות, עם תמונת המחבר בצרוף מבוא).

המחיר 1,50 דולאר; בכריכה מהודרה — 2,00 דולר.

ב) **פרופ. דוד ניימארק**: „מקרן זוית" (קבוץ מאמרים על ענינים מדעיים, ספרותיים וזמניים), חוברת א.

המחיר עם המשלוח 45 סנט.

מתקבלת החתימה על הספרים האלה:

א) **ראובן בריינין**: „חיי הרצל", בשלשה חלקים, עם הרבה תמונות של הרצל ומשפחתו.

בספר המצוין הזה נותן המחבר את תולדות האדם והיהודי הגדול הרצל **מיום הולדו עד יום מותו** — ומעביר לפני הקורא תמונה בהירה מיצירת הציוניות המדינית והגבורים הפועלים בתנועה הגדולה הזאת.

המחיר לחותמים על כל שלשת החלקים הוא 3,30 דולר; בכריכה מהודרה — 4,00 דולר.

זמן התשלומין: חצי הסך הנ"ל עד יום 1 לחדש מאי, 1918; החצי השני—כשנודיע זמן הופעת החלק השני.

המחיר לקונים יחידים הוא 1,40 הכרך; בכריכה מהודרה — 1,90 דולר

ב) **כתבי אברהם מאפו**, בארבעה חלקים, עם תולדות מאפו ובצרוף מבוא לכל ספר וספר.

הניר המשובח, ההדפסה המעולה, הציורים הרבים הנספחים לכל ספר, בעור השגיאות הגסות שנפלו בהוצאות הגרועות הקודמות, נותנים לנו הרשות לקוות, שתהיה הוצאה זו לפאר לכל בית בישראל.

המחיר לחותמים על כל ארבעת החלקים הוא 4,00 דולר; בכריכה מהודרה — 5,60 דולר

זמן התשלומים — כנ"ל.

המחיר לקונים יחידים הוא 1,25 הכרך, מלבד כרך ב' שמחירו 1,35 דולר; בכריכה מהודרה — הוספה של 40 סנט. לכרך.

בקרוב יצא לאור:

ד"ר שמריהו הלוי לוין: **מאמרים נבחרים**. קובץ מאמרים בן 300 עמוד, עם תמונת המחבר ועם מבוא גדול מאת **ראובן בריינין**

המחיר 1,20 דולר; בכריכה מהודרה — 1,75 דולר

פרוספקט מפורט ישולח לכל דורש.

אין קורצען וועט ערשיינען:

„אונטערן שאטען פון חרמון"

פון ז. ברכות

אַ באַנד ערצעהלונגען פון ארץ ישראל
דער בוך איז רייך אילוסטרירט. פיין געבינדען.
גוטע פּאַפּיר, 256 זייטען.

פרייז פון בוך 1 דאלאר

פאַר סובסקרייבערס וואָס וועלען אריינשיקען די געלד ביז דעם 10טען אַפּריל קאָסט דער בוך נאָר 75 סענט.

הויפּט פּערקויף:

ASAPH PUPLISHING CO.
101 W 113th St., N. Y.

שלח את זה בצרוף הסכום הדרוש. כתוב את הסכום הנשלח בעד כל מין ומין במספרים, בשורה המיועדה לזה. השורה שאינה צריכה רק מחק.

הנני שולח בזה סך .... דולארים........ סנט.
בשביל:

1. כתבי ר. בריינין, כרך א' — — דול. — — סנט.
2. פרופ דוד ניימארק, „מקרן זוית", א' — — " — — "
3. „חיי הרצל", שלשה חלקים — — — " — — "
4. כל כתבי אברהם מאפו, 4 חלקים — — — " — — "
5. ד"ר ש. לוין: קובץ מאמרים — — — " — — "
6. ז. ברכות: אונטערן שאטען פון חרמון — — — " — — "

בס"ה — — דול. — — סנט.

הכתובת (בכתב ברור באנגלית):

השם — — — — — — — — — — — — — —
הכתובת — — — — —
העיר והמדינה — — — — — —